

Revoluční gardy v Liberci. Rokosův „policejní oddíl“

Diplomová práce

Studijní program:

N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Nikola Ryklová

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Zadání diplomové práce

Revoluční gardy v Liberci. Rokosův „policejní oddíl“

Jméno a příjmení: **Bc. Nikola Ryklová**
Osobní číslo: P18000610
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: 2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je na základě studia pramenů (především Archiv bezpečnostních složek) a jejich komparace s poznatky z odborné literatury zpracovat příspěvek mapující činnost revolučních gard v poválečném Liberci. Zvláštní pozornost věnuji vybraným členům těchto kontraverzních bezpečnostních formací, především Rudolfu Rokosovi a aktivitám jeho tzv. policejního oddílu, který je spojen s řadou excesů spáchaných na libereckých obyvatelích.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní okresní archiv Liberec
Archiv bezpečnostních složek
Vojenský historický archiv

Literatura:

ARBURG, Adrian von, Tomáš DVORÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 978-80-86488-70-7.

BÍLKOVÁ, Libuše a Roman KARPAŠ. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, 704 s. ISBN 80-86761-13-4.

MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. Liberec. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. *Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst*. ISBN 978-80-7422-484-3.

RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*: Bakalářská práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2017.

SLADKÝ, Ondřej. *Příští stanice Sudety. Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945*. In: Sborník Archivu bezpečnostních složek 7/2009. Praha: ABS, 2010, s. 61-93.

STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. ISBN 80-7285-062-8.

Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945?1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování. Editor Adrian von ARBURG, editor Tomáš STANĚK. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 329 s. ISBN 978-80-86057-68-2.

Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945-1989. Editor Kateřina PORTMANN, editor Jaroslav PAŽOUT. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 319 s. ISBN 978-80-87912-68-3.

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce:

16. prosince 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

16. prosince 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

5. května 2021

Bc. Nikola Ryklová

Poděkování

Mé poděkování patří všem, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Především bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D., za podnětné rady a připomínky při psaní této diplomové práce.

Díky patří také Mgr. Pavlu Kmochovi za kritické připomínky, odbornou pomoc a věcné rady při psaní této studie. Mé poděkování patří také pracovníkům Archivu bezpečnostních složek v Praze.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala celé své rodině a přátelům za trpělivost a podporu, kterou mi při psaní práce poskytovala.

Anotace

Tato práce se zabývá působením revolučních gard na Liberecku. Studie se snaží analyzovat činnost revolučních gard a dalších bezpečnostních složek v poválečném severočeském pohraničí. Blíže se práce věnuje tzv. policejnímu oddílu revoluční gardy Pavla Hložka a osobě jeho velitele Rudolfa Rokose.

Klíčová slova

revoluční garda, tzv. policejní oddíl, Rudolf Rokos, poválečné represe, excesy, české pohraničí

Annotation

This study deals with the activities of revolutionary guards in the Liberec region. The aim of the study is to analyze the activities of revolutionary guards and other security forces in post-war North Bohemian border region. The study focuses on the so-called police squad led by Rudolf Rokos.

Key words

revolutionary guard, so-called police squad, Rudolf Rokos, post-war repressions, excesses, czech border regions

Obsah

Seznam zkratk.....	9
1 Úvod.....	10
2 Kritika pramenů a literatury	12
2.1 Prameny	12
2.2 Literatura.....	15
3 Liberec v době osvobození a v létě 1945	19
4 Revoluční gardy v Liberci.....	29
4.1 Pavel Hložek	34
4.2 Incident na Soukenném náměstí	38
5 Revoluční garda – tzv. policejní oddíl Rudolfa Rokose	40
5.1 Rudolf Rokos	44
5.2 Činnosti a aktivity Rokosova policejního oddílu.....	49
5.2.1 Konkrétní násilné excesy členů tzv. policejního oddílu	54
6 Vyšetřování Rudolfa Rokose a jeho mužů.....	60
7 Rokosovci.....	64
8 Závěr	69
9 Použitá literatura	71
9.1 Prameny	71
9.2 Literatura.....	75
10 Seznam příloh.....	78
11 Přílohy	79

Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AOP – Americké okupační pásmo

ASAP – Akciová společnost pro automobilový průmysl

ČSR – Československá republika

Ing. – Inženýr

KSČ – Komunistická strana Československa

MLS – Mimořádný lidový soud

MVO – Ministerstvo vnitřního obchodu

MUDr. – Doktor medicíny

NHK – Národohospodářská komise

NS – Národní soud

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana

NSKK - Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps

ONV – Okresní národní výbor

OSS – Oblastní sběrné středisko

Plk. – Plukovník

RG – Revoluční garda

SA – Sturmabteilung

SD – Sicherheitsdienst

SdP – Sudetoněmecká strana

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SOP – Sovětské okupační pásmo

SS - Schutzstaffel

1 Úvod

Osvobození Československa od nacistické okupace v květnu 1945 odstartovalo proces výrazné proměny společnosti ve všech oblastech života. Tyto změny byly patrné především v pohraničních oblastech státu. Jejich nedílnou součástí se stala výměna obyvatelstva. Původní německy mluvící mělo být vysídleno a nahrazeno obyvatelstvem slovanského původu.

S procesem transferu souvisela celá řada diskriminačních opatření, která vedle orgánů místní správy uváděly v život nejrůznější bezpečnostní formace. Mezi nimi stěžejní roli (nejen na Liberecku) sehrávaly jednotky Revolučních gard.

Revoluční gardy. Pojem, který se první dny a týdny po konci druhé světové války stal v československém pohraničí fenoménem. Zprvu byli členové gard vnímáni jako osvoboditelé, kteří „očist'ují“ pohraniční oblasti od německého živlu. V průběhu jejich konání se ale pohled na gardisty často změnil ve velmi negativní. Gardisté a členové dalších ozbrojených jednotek již nebyli považováni za ty, kteří byli v pohraničí vítáni, ale za ty, kterých se i obyvatelé slovanského původu měli obávat.

Revoluční gardy nepůsobily pouze na Liberecku a Jablonecku, ale svou činnost vykonávaly napříč celým poválečným Československem. Zprvu byly skupiny zřízeny k vojenskému obsazení osvobozených měst, udržení pořádku ve městech a zajištění Němců a kolaborantů. Zároveň měly skupiny likvidovat odpor a protiakce německých okupantů. Pro svou surovost při vykonávání svých povinností v rámci „očisty“ Československa od německy mluvícího obyvatelstva byly gardy často označovány jako rabovací. Jednání členů byla pravděpodobně velmi brutální, neboť se prakticky okamžitě po začátku své činnosti dostaly do hledáčku československých bezpečnostních orgánů. Ne jinak to bylo i na Liberecku.

Cílem této diplomové práce je pomocí analýzy, syntézy a komparace dostupných, zejména dobových pramenů a odborné literatury charakterizovat problematiku období vysídlování německy mluvících obyvatel z Liberecka na sklonku druhé světové války. Práce se zabývá především působením revolučních gard v libereckém regionu. Zvláštní pozornost práce věnuje skupině revoluční gardy z Mladé Boleslavi, tzv. policejnímu oddělení a jejímu veliteli Rudolfovi Rokosovi.

Stěžejní část práce vychází ze studia dostupných historických pramenů, které jsou uloženy především v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Tyto prameny mapují existenci a působení revolučních gard a jiných ozbrojených složek v Liberci během

prvních revolučních dnů. Text tematicky navazuje na mou bakalářskou práci Pavel Hložek: malíř, partyzán a rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce, kterou jsem obhájila v roce 2017.

Práce se snaží podat věcné informace o transformaci partyzánské skupiny z Mladoboleslavska v revoluční gardu, která na severu Čech velmi negativně proslula. Spolu s revoluční gardou Pavla Hložka často přicházeli do severočeského pohraničí lidé nevalného charakteru a s úmysly pomstít se na německy mluvících obyvatelích. Tito lidé se také často ke skupině připojili až na samém sklonku druhé světové války a pravděpodobně se přímo neúčastnili bojů proti nacistickému Německu.

Gardisté v mnoha případech okrádali, zatýkali, mučili, týrali, v některých případech i usmrtili německy mluvící obyvatele Liberce bez zjevných důkazů jejich kolaborantství či sympatizování s nacistickým Německem. Jsou známé případy, kdy řádění gard se nevyhnuli ani antifašisté nebo osoby slovanského původu. Paradoxní je, že členové revolučních gard nikdy nebyli postaveni před soud a nikdy tedy nebyli za své činy potrestáni.

Tato diplomová práce vznikla v rámci projektu SGS TUL „Místa paměti“ – po stopách bývalých libereckých spoluobčanů“ (2019-2021).

2 Kritika pramenů a literatury

Metodologicky vycházelo zpracování této diplomové práce ze základních postupů práce historika. V textu založeném na analýze, syntéze a komparaci pramenů s poznatky z odborné literatury, byla využita celá řada zdrojů.

2.1 Prameny

Text se věnuje problematice, která byla dosavadní historiografií zpracována pouze torzovitě. Z toho vyplývá, že bylo nutné provést v mnoha ohledech primární výzkum, jenž vycházel především z kritické práce s prameny písemné povahy.

Za stěžejní lze označit materiály uložené v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Jednalo se především o fondy S-1688 Liberec¹ a T/MV, Sg. T-1385 MV.² Ve fondu S-1688 Liberec jsou uloženy dobové dokumenty, které byly sepsány členy RG a členy tzv. policejního oddílu se zadrženými a vyslychanými osobami. Fond T/MV, Sg. T-1385 MV pak obsahuje informace o výsleších samotných členů RG, především pak příslušníků tzv. policejního oddílu. Jelikož značná část pramenů, které jsou ve fondu uloženy, byla sepsána samotnými aktéry poválečných represí, je nutné na ně pohlížet a pracovat s nimi s určitou kritikou a odstupem.

Většina dokumentů, které jsou v těchto fondech uloženy, pochází z prvních poválečných let, hlavně pak z let 1945-1947/1948. Protokoly datované rokem 1945 jsou výpověďmi obětí násilných represí, kterých se na německy mluvícím obyvatelstvu gardisté a příslušníci dalších ozbrojených složek dopouštěli. Zároveň se ve fondu nachází množství zpráv z výsledků Rudolfa Rokose a jeho mužů, jejichž vyšetřování bylo zahájeno prakticky ihned po rozpuštění tzv. policejního oddílu v roce 1945. Další protokoly z vyšetřování dochované z let 1946-1947/1948 byly sepsány přímo s viníky a aktéry násilných excesů.

Dalším zdrojem informací o činnostech revolučních gard na území Československa je fond Revoluční gardy 1945, který je uložený ve Vojenském historickém archivu v Praze.³

¹ Archiv bezpečnostních složek Praha, fond S-1688.

² Archiv bezpečnostních složek Praha, fond T/MV, Sg. T-1385 MV.

³ Vojenský historický archiv Praha, fond Revoluční gardy 1945.

Mezi archiválie, ze kterých lze čerpat informace k dění v prvních revolučních a porevolučních dnech v Liberci, lze zařadit prameny pojednávající o poměrech v Liberci. Zprávy vypovídají o tom, co se v Liberci odehrávalo při vysídlování německy mluvícího obyvatelstva, jakou úlohu zastávaly ozbrojené jednotky, které činnosti byly hlavními úkoly těchto jednotek.⁴ K sepsání diplomové práce také pomohla analýza článků dobového tisku, hlavně severočeského deníku Stráž severu, který je dostupný v online prostředí digitální knihovny.⁵

Významným zdrojem informací o působení revolučních gard na Liberecku byly záznamy o činnosti revolučních gard a výpovědi členů těchto uskupení.⁶ Mezi nejzajímavější zdroje pak patří protokoly sepsané Rudolfem Rokosem. Prameny se často doplňují, navzájem vysvětlují či prolínají. Fondy také obsahují velmi cenné základní informace o jednotlivých příslušnících ozbrojených jednotek. Dalšími zdroji byly nejrůznější dochované protokoly sepsané s údajnými vězňenými osobami německého původu. Vesměs se tyto prameny ve výpovědích shodují, rozcházejí se mnohdy pouze v detailnějších popisech.⁷ Cenným zdrojem informací jsou materiály s vyslychanými pracovníky úřadovny tzv. policejního oddílu, např. se sekretářkou Konstancí Vulterovou.⁸ Vzhledem ale k vazbám Vulterové k členům oddílu nelze tyto prameny soudit objektivně.

Využity byly také dokumenty zveřejněné v edici Adriana von Arburga a Tomáše Staňka *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Tato edice shromáždila archivní prameny z období po konci druhé světové války a hlavně z období květnové revoluce 1945. V edici se nacházejí především opisy výpovědí, protokolů či zpráv zadržených příslušníky revolučních gard.⁹

⁴ Archiv bezpečnostních složek Praha, fond S-1688. *Poměry v Liberci*.

⁵ Stráž severu, dostupný na: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvkli/periodical/uuid:2cdf4578-ae6c-410f-8152-7089df24c757>

⁶ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva o činnosti revolučních gard*.

⁷ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Ervínem Hoffmanem*.

Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Vilémem Perskowitzem*.

⁸ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci – Konstancie Vulterová*.

⁹ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 329 s.

Dalším podnětem ke studiu může být také fond Trestná nalézací komise Mladá Boleslav (TNK), který je z části uložen ve Státním oblastním archivu Praha. Informace uložené v tomto fondu by jistě byly užitečné při dalším podrobném studiu osoby Rudolfa Rokose, tentokrát z pohledu Rudolf Rokos – předseda TNK.

2.2 Literatura

K pochopení dobového kontextu i konkrétních informací souvisejících s obdobím, kterým se práce zabývala, bylo prostudováno množství odborné literatury. Ta se stala zároveň i primárním zdrojem informací pro sepsání kapitoly „Liberec v době osvobození a v létě 1945“.

Základní informace jsem čerpala především z příslušných kapitol dvou syntéz, které se zabývaly dějinami města Liberec: *Liberec*¹⁰, *Kniha o Liberci*¹¹.

Řada textů, jejichž tématem byl liberecký region v období okupace a po konci druhé světové války byla publikována v regionálním periodiku *Fontes Nissae* i v řadě dalších publikací. Problematice poválečného Liberce především v kontextu vysídlení německy mluvících obyvatel a poválečné retribuce se dlouhodobě věnuje Kateřina Portmann z liberecké Katedry historie. Na půdě tohoto pracoviště vzniklo i několik kvalifikačních prací, které jsem pro svou práci mohla využít, např. Lenka Štopperová: *Oblastní sběrné středisko Liberec v letech 1945-1953*, Radek Mořka: *Osídlování Liberce po druhé světové válce*, Pavel Kmoch: *Malá retribuce v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Některé z nich byly následně i vydány tiskem v podobě studií (Štopperová) či monografií (Kmoch).

Základním odrazovým můstkem pro tuto diplomovou práci se pak stala má bakalářská práce *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*.¹², ve které jsem se zabývala osobou velitele libereckých RG Pavla Hložka.

Dalšími historiografickými publikacemi pro tvorbu této diplomové práce byly publikace od historika Tomáše Staňka. Výtažky z jeho knih *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*¹³ a *Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945*¹⁴ byly použity při zpracování kapitoly o celkové situaci v poválečném

¹⁰ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017.

¹¹ KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004

¹² RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017.

¹³ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR.

¹⁴ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945*. Praha: Ise, 1996, 231 s.

Československu. Tomáš Staněk se i ve svých dalších publikacích věnoval tématu odsunu německy mluvícího obyvatelstva, konkrétně například v monografii *Odsun Němců z Československa*.¹⁵ Další publikací, která se zabývá odsunem německého obyvatelstva z českého pohraničí, je studie *Organizované divoké odsuny?*.¹⁶ Stejnému tématu se věnuje také další z publikací, tentokrát od německého historika Detlefa Brandese *Cesta k vyhnání 1938-1945*.¹⁷

Životem na československých hranicích v období tzv. třetí republiky se zabývali také v Ústavu pro studium totalitních režimů a na Technické univerzitě v Liberci. Společně vydali sborník *Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945-1989*, který se zabývá životem v pohraničí napříč celým tehdejším Československem.¹⁸ K období vysídlování německy mluvícího obyvatelstva se také pojí otázka opětovného osídlování pohraničí obyvatelstvem slovanského původu. Tomuto upozadovanému tématu lze více nalézt v knize *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*.¹⁹

Cenným zdrojem informací o vysídlení německého obyvatelstva z Liberecka se stala studie Lenky Štopperové a Kateřiny Portmann *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Ve sběrném středisku bylo před nuceným vysídlením internováno množství německy mluvících obyvatel. Studie je publikována v historickém sborníku *Fontes Nissae*.²⁰

Problematikou libereckých antifašistů se zabývala rovněž Kateřina Portmann ve studii *Němečtí antifašisté na Liberecku*, která byla publikovaná ve sborníku *...I oni byli*

ISBN 80-85241-99-4

¹⁵ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha, Academia - Naše vojsko, 1991.

¹⁶ ARBURG, Adrian von - STANĚK, Tomáš. *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. (2. část: Československá armáda vytváří "hotové skutečnosti", vláda je před cizinou legitimizuje). *Soudobé dějiny*. 2006, roč. 13, čís. 1-2.

¹⁷ BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945 : plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor, 2002.

¹⁸ PORTMANN, Kateřina a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 319 s.

¹⁹ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír; VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Cerm, 2005. 359 s.

²⁰ PORTMANN, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. *Fontes Nissae = Prameny Nisy*. 2009, 87-119.

proti.²¹ Významnými zdroji pro komparaci vnímání situace odsouvaných odsouvanými byly knihy *Odsunuté vzpomínky: Z vyprávění mých sudetoněmeckých generačních vrstevníků*²² a *Němci proti Hitlerovi: životní příběhy německých odpůrců nacismu v Československu*.²³ K sepsání historických souvislostí v souvislosti s postavením německy mluvících obyvatel v Liberci dopomohla publikovaná studie Kateřiny Portmann *Němci v Liberci po druhé světové válce*.²⁴

V úvodu kapitoly Revoluční gardy v Liberci byly použity poznatky z knihy Jindřicha Marka *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*²⁵, kde autor detailněji popisuje hierarchii a systém barikádnických a později revolučních skupin. Kapitola také čerpá informace o systémovém uspořádání z bakalářské práce Ondřeje Sladkého *Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945*.²⁶

Kapitoly o osobě Rudolfa Rokose a jeho vyšetřování sice ve své podstatě vychází převážně z archivních zdrojů. Pro dostatečné pochopení historických souvislostí spojených především s retribučním soudnictvím je ale nutné tyto poznatky zasadit do kontextu doby. K tomu dopomohla například publikace Pavla Kmocha *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*.²⁷

K možné komparaci situací při vysídlování Čechů z pohraničí v roce 1938 a vysídlování německého obyvatelstva z československého pohraničí v roce 1945 lze použít knihu Jana Bendy *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*:

²¹ KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ. *Němečtí antifašisté na Liberecku*. In: ... *I oni byli proti*. Ústí nad Labem 2007. Sborník. S. 307-320.

²² WAGNEROVÁ, Alena, Marie KARSTENOVÁ a Anna ROSOVÁ. *Odsunuté vzpomínky: Z vyprávění mých sudetoněmeckých generačních vrstevníků*. Praha: Prostor, c1993, 132 s. Obzor.

²³ A zapomenuti vejdemo do dějin--: *Němci proti Hitlerovi: životní příběhy německých odpůrců nacismu v Československu*. Přeložil Alena WAGNEROVÁ. Praha: NLN, 2010.

²⁴ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, s. 114-151, in: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15.

²⁵ MAREK, Jindřich. *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. Cheb: Svět křidel, 2005.

²⁶ SLADKÝ, Ondřej. *Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945*. Bakalářská práce. Brno, 2007.

²⁷ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, Historie.

migrace z okupovaného pohraničí ve druhé republice ²⁸, která pojednává o situaci v pohraničí po zabrání Sudet nacistickým Německem.

Celkový seznam použitých pramenů a literatury je uveden na konci práce.

²⁸ BENDA, Jan. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939: migrace z okupovaného pohraničí ve druhé republice*. Praha: Karolinum, 2013. 544 s.

3 Liberec v době osvobození a v létě 1945

Pozdější vítězné státy zastávaly názor nejen historické a morální odpovědnosti pro poražené státy, ale také politickou a trestní odpovědnost za válečné zločiny a těžká provinění proti lidskosti.²⁹ Představitelé vítězných států se snažili stanovit kategorie osob, které měly být potrestány, a také se snažili definovat formy, nástroje a další mechanismy, jak k takovým postihům mělo docházet.

Na konci války pobývalo v českých zemích výrazné množství německého obyvatelstva. Mimo československých starousedlíků v Československu žili také německy mluvící obyvatelé, kteří na území českých zemí pobývali ještě před podepsáním Mnichovské dohody v roce 1938. Část německého obyvatelstva se do Československa přistěhovala po záboru pohraničí či během nacistické okupace. Přesný počet Němců žijících na území Československa není znám. Předpokládá se však, že v dubnu až květnu 1945 zde žilo až 4,5 milionu německy mluvících obyvatel.³⁰

Československo podle Staňka patřilo k zemím, které k poválečným represím přistoupilo velmi tvrdě. V českých zemích byly poválečné represe mířeny proti tzv. státně nespolehlivým osobám, za které byli považováni hlavně příslušníci německé skupiny a na Slovensku Maďaři, ale také osoby, které byly podezřelé ze zločinů proti republice, což byli hlavně váleční zločinci, zrádci, kolaboranti. Jak bude s takovými osobami zacházeno, bylo zakotveno v VIII. a IX. kapitole tzv. *Košického vládního programu z 5. dubna 1945*.³¹ Myšlenkou odplaty na německy mluvícím obyvatelstvu se představitelé Československa zabývali již během druhé světové války. Exilové vlády okupovaných států chtěly potrestat vedoucí činitele nacionálně socialistického státu, členy nacionálně socialistické strany, konkrétní představitele okupačních režimů a kolaboranty již od začátku 40. let. Válečné zločiny nebyly ale právními normami nijak vymezeny. Již roku 1942 se představitelé exilových vlád okupovaných států dohodli na jednom ze společných cílů, tj. potrestání válečných zločinců.³² Poválečná vlna odporu a

²⁹ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 41, str. 6.

³⁰ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945*. Praha: Ise, 1996, 231 s. ISBN 80-85241-99-4, str. 19.

³¹ Tamtéž, str. 9.

³² KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, Historie. Str. 52-53.

zášti vůči Němcům a všemu německému zasáhla téměř celou československou společnost.

Velmi brzo po konci války se začaly uskutečňovat legislativně nepodložené (tzn. protizákonné) perzekuce na tzv. státně nespolehlivém obyvatelstvu. Jednalo se hlavně o zatýkání a internování skupin osob, domovní prohlídky a vyhánění Němců, zabavování jejich majetku, šikanu a různá omezení, která vedla k vyloučení z občanského života. Toto chování často doprovázelo násilí. Jak dokazují některé archivní dokumenty, mnohdy docházelo také k vraždám především na německy mluvícím obyvatelstvu.³³ Perzekuce a restrikce prováděli členové revolučních gard (RG) a dalších uskupení. Přidali se k nim ale také obyčejní lidé z řad Čechoslováků. Hlavním heslem dne v Československu bylo dostat co největší počet Němců z republiky.³⁴

K postoji k nekompromisnímu zúčtování s nacisty, kolaboranty, zrádci, válečnými zločinci, ale také s lidmi hlásící se k německé národnosti významně přispívaly i proslovy a veřejné projevy politických osobností včetně prezidenta Edvarda Beneše: „*Bude třeba nově formovat politické strany a zredukovati jejich počet proti době předválečné, nově vytvářet poměr Čechů a Slováků a vylikvidovat zejména nekompromisní Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jen jejich likvidace ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést. Heslem našim bude: definitivně odgermanizovat naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky.*“³⁵ Podle Staňka k vyhrocené atmosféře měl přispět také tisk a rozhlas. Mezi Němci se šířil strach z blížící se odplaty. Jen na území českých zemí se jich proto téměř čtyři a půl tisíce rozhodlo spáchat sebevraždu. Mnohdy sebevraždu spáchaly celé rodiny i s malými dětmi.³⁶

Na rozkaz ministerstva národní obrany začalo 22. května 1945 zajišťování a „čištění“ pohraničních oblastí od nepřátelských živlů, které na území Československa

³³ Blíže kapitola Činnosti a aktivity Rokosova policejního oddílu.

³⁴ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945*. Praha: Ise, 1996, 231 s. ISBN 80-85241-99-4, str. 22.

³⁵ 1945, 16. května, Praha – *Projev prezidenta republiky Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí v Praze (výňatky)*. In: ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (ed.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Duben–srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Středokluky 2011. Dokument č. 39.

³⁶ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 41. ISBN 80-7285-062-8, str. 14.

žily.³⁷ Zároveň ale často v oblasti Sudet žili Němci považováni za odborníky v oboru techniky. Německé velení sem totiž po zabrání pohraničí v roce 1938 soustředilo mnoho průmyslových podniků a tyto podniky vedli špičkoví technici, konstruktéři, specialisté výroby. Do pohraničí byl soustředěn těžký i lehký průmysl po celá desetiletí i před zábořem území. Firmy a továrny byly často v německých rukou. Po konci druhé světové války sice docházelo k vysídlování německy mluvícího obyvatelstva z československého pohraničí, neměl být ale přerušen provoz těchto podniků. Přednostně byli tedy internováni a vysídleni lidé, které šlo na jejich pozicích v daných firmách nahradit. Vedoucí československé orgány tak dospěly k názoru, že by měli o vypovídání Němců z podniků rozhodovat českoslovenští odborníci v oboru (např. v textilním, strojním atd.). Výkonnou mocí jejich rozhodnutí pak měly být složky policie a četnictva.³⁸ Tyto složky také měly zajišťovat majetek Němců a předávat jej státu. Měly hlídat neoprávněné obohacování, k čemuž ve velké míře mezi příslušníky těchto oddílů docházelo. Ozbrojené oddíly také dostaly za úkol perlrustaci obyvatelstva, tedy prohlídky totožnosti. Ty osoby, které by se před vysídlením ukryly, měly být po objevení jednotkami potrestány.³⁹

Na jedné straně hlavní vládní orgány řešily otázku kolektivní odpovědnosti a viny za činy spáchané během války na československém obyvatelstvu německými nacisty, zároveň ale začaly zajišťovat nové osídlení československého pohraničí. Po nuceném vysídlení zůstalo velké množství domů a pozemků nejen na severu Čech bez majitele a bylo zapotřebí, hlavně z důvodu nábory nové pracovní síly, znovu osídlit jak Liberec, tak i další města.

Kolik německy mluvících obyvatel během druhé světové války a hlavně na jejím konci žilo v Liberci, nelze s přesností určit. Osob s českou národností na konci války v Liberci žilo jen velmi málo, jejich přesný počet ale stejně jako v případě německy mluvících obyvatel nelze zjistit. Jak uvádějí archivní dokumenty, evidence obyvatel se začala provádět až v souvislosti s výdejem potravinových lístků, konkrétně od konce

³⁷ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 41. ISBN 80-7285-062-8, str. 23.

³⁸ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Poměry v Liberci*.

³⁹ Tamtéž.

června 1945.⁴⁰ S určitostí ale lze říct, že v Liberci na konci války žilo více obyvatel německy mluvících než českých starousedlíků.

Zatímco na východ od Liberce, konkrétně v Lomnici nad Popelkou, Semilech a v Nové Pace, povstání vypuklo už 3. května 1945, do Liberce samotného přišly první jednotky Rudé armády 9. května 1945.⁴¹ Konrad Henlein⁴² opustil Liberec již 7. května 1945. Henlein měl odjet vyjednat obsazení města a jeho okolí americkou armádou. Byl však Američany zadržen a odvezen do Plzně jako zajatec. O několik dní později spáchal sebevraždu.⁴³

Liberečtí Češi se v čele se sociálním demokratem Josefem Čapkem údajně vydali sjednat předání správy města s vládním radou Friedrichem Vogelerem. Toho měl Henlein určit jako svého nástupce v úřadu vedoucího Říšské župy Sudety.⁴⁴ Josef Čapek a Jindřich Balogh, členové vzniklého revolučního národního výboru, se chtěli s libereckými místodržiteli dohodnout na odchodu německých jednotek z města. Velitel místní německé posádky, ale tvrdil, že jsou zprávy o kapitulaci Německa československou propagandou a jsou podvodné. I tak se ale zástupcům národního výboru podařilo vyjednat sepsání memoranda, jímž 8. května 1945 Vogeler předal vládu libereckého místodržitelství Čechům.⁴⁵

I zde se situace kolem „státně nespolehlivého obyvatelstva“, tedy kolem německy mluvícího obyvatelstva, zločinců proti republice, zrádců a kolaborantů, na konci války začala vyostřovat. V prvních dnech panovala ve městě nejistota a strach z toho, co přijde a někteří Němci se snažili Liberec co nejrychleji opustit. První dny a týdny po válce převládal v Liberci vyhrocený nacionalismus, kdy hlavním motivem byl odpor ke všemu německému. Podle Portmann byli původci tohoto negativního postoje jak oficiální představitelé státu, tak i běžní občané republiky.⁴⁶ Jak je uvedeno výše,

⁴⁰ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Postavení německy mluvícího obyvatelstva v Liberci*. Rukopis.

⁴¹ KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, str. 384.

⁴² Konrad Henlein byl říšský místodržící v čele Sudetské župy se sídlem v Liberci po dobu druhé světové války. KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004.

⁴³ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst, str. 323.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst, str. 323.

⁴⁶ KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, str. 384.

k nacionalistické náladě přispíval také tisk. V severočeském deníku Národní fronty Stráž severu se objevovaly články, které k vyhrocené a napjaté atmosféře československé obyvatele pohraničí povzbuzovaly a burcovaly.⁴⁷

V květnu 1945 začal probíhat tzv. divoký odsun německého obyvatelstva. Během něho bylo údajně vysídleno více než 58 000 osob. Stráž severu vyzvala 27. května 1945 Němce, hlavně říšské, kteří přišli do Liberce po 28. září 1938, aby do 24 hodin opustili město. S sebou si mohli vzít zavazadla o hmotnosti 30 kg. Deník zároveň uvedl, že ti, kteří neuposlechnou, budou předáni hrdelnímu soudu. Během prvního dne opustilo Liberec 2 000 obyvatel německé národnosti. I další dny měli Němci možnost opustit Liberec, ovšem už se zavazadly o menším objemu. Do konce května 1945 bylo odsunuto asi 8 000 říšských Němců.⁴⁸ Denně mělo být odsunuto asi 1 000 osob. Rodiny měly zůstat pohromadě. Odsuny probíhaly hlavně na území Německa, konkrétně do sovětské okupační zóny. Z Liberce byli Němci odsouváni do nedaleké Žitavy. Většina odsunutých se přemísťovala pěšky, někteří ale dostali povolení jet vlakem. Během června a července bylo tímto způsobem z Liberce odsunuto téměř 20 000 obyvatel, do listopadu pak dalších 30 000 obyvatel německé národnosti.⁴⁹

Město Liberec a celé severočeské pohraničí nejenže mělo být „očištěno“ od německy mluvícího obyvatelstva, zároveň mělo být znovu osídleno československými obyvateli. Tyto dva procesy, proces vysídlení a proces znovuosídlení, byly spolu velmi úzce spjatý, neoddělitelně spolu souvisely a navzájem se podmiňovaly. Třebaže nucené vysídlení Němců z pohraničí a jeho opětovné osídlení Českoslováky spolu bezesporu úzce souvisí, nebyl odsun německého obyvatelstva po legislativní stránce nijak ošetřen. Původně měl být odsun po právní stránce zakotven v dekretu prezidenta Beneše č. 27/1945 Sb., „o jednotném řízení vnitřního osídlení“ ze 17. července 1945. Vysídlení v jeho konečném znění ale nakonec uvedeno nebylo a tzv. divoký odsun roku 1945

⁴⁷ Stráž severu, roč. 1., čís. 1, 26. května 1945 [viděno 17. 2. 2021], dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvkliview/uuid:38450794-0bb1-4d53-afe1-0b59832d5e79?page=uuid:dba479d8-ca97-11e5-a54b-001b21d0d3a4>

⁴⁸ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, in: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 978-80-86488-70-7. str. 124.

⁴⁹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, in: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. ISBN 978-80-86488-70-7. str. 124.

nebyl nijak legislativně podložen.⁵⁰ Lidé, kteří přišli do pohraničí hlavně z vnitrozemí, snadno získali nemovitosti, cennosti a jiný majetek, který v Liberci a okolí zůstal po odsunutých Němcích.⁵¹

Současně s probíhajícím tzv. divokým odsunem bylo v Liberci zřízeno oblastní sběrné středisko (OSS) pro internaci osob německého původu.⁵² Během války byly prostory tohoto tábora využívány k internaci francouzských zajatců a také k ubytování příslušníků pracovní organizace TODT.⁵³ Ve sběrném středisku byly umístovány osoby, které byly buď vyšetřovány v rámci tzv. retribučních dekretů, nebo to byly osoby konfinované, tedy osoby, které měly zakázáno z nějakého důvodu opustit místo. Další skupinou, která byla v táboře internována, byly osoby a rodiny, které měly být vysídleny do okupačních zón Německa. Velmi brzy ale začalo být středisko přeplněné, proto byla zřízena pobočka tábora, a to ve Stráži nad Nisou.⁵⁴

Z důvodu koncentrace velkého počtu lidí na jednom místě a nevyhovujícím hygienickým podmínkám se zvyšovalo riziko přenosu a šíření nakažlivých nemocí. Proto byla v říjnu 1945 pro tábor zřízena ošetrovna a pomocná nemocnice. Tato provizorní nemocnice byla určena výhradně pro internované v táboře, tedy pro Němce.⁵⁵ Pacienti byli ošetřováni či léčeni pouze německým personálem z řad internovaných, na který dohlížel úřední lékař.

V OSS Liberec bylo internováno také velké množství dětí. Děti byly často odděleny od rodičů a byly tak odkázány na pomoc příbuzných, známých nebo cizích lidí. Na konci roku 1946 bylo v internačních táborech, které byly určeny pro Němce, umístěno asi 1 700 dětí, které byly mladší 14 let. Již na konci února 1947 klesl počet internovaných dětí na 800, z toho přes 200 dětí bylo internováno v libereckém

⁵⁰ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, Historie. Str. 49-50.

⁵¹ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 35.

⁵² Sběrné středisko se nacházelo v dnešní Husově ulici. O tom blíže LOZOVIUKOVÁ, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy, roč. 10, 2009, str. 87.

⁵³ TODT byla organizace nacistického Německa určená pro výstavbu vojenských objektů. PORTMANN, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy. 2009, str. 87.

⁵⁴ K tomu blíže KOČOVÁ, Kateřina. *Tábor ve Stráži nad Nisou*. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta UJEP, Ústí nad Labem 1998.

⁵⁵ PORTMANN, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy. 2009, str. 89.

oblastním středisku.⁵⁶ Podle dostupných informací fungovaly při sběrných střediscích, respektive při libereckém středisku a při středisku ve Stráži nad Nisou, také jakési provizorní školy. Vznikly pravděpodobně z toho důvodu, aby o internované děti bylo postaráno po dobu pracovního nasazení⁵⁷ jejich rodičů.⁵⁸

Oblastní sběrné středisko v Liberci fungovalo z velké části jako odsunové, proto se počty internovaných osob ve středisku měnily. Do střediska byly zpočátku umisťovány osoby, které byly považované za Němce z Liberce a blízkého okolí. Později středisko sloužilo k internaci osob považovaných za Němce z celého území tehdejšího Československa, tedy z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Během roku 1946 bylo ze střediska odsunuto celkem 41 971 osob. Z tohoto počtu bylo odsunuto v roce 1946 do amerického okupačního pásma (AOP) celkem 13 867 osob a do sovětského okupačního pásma (SOP) 28 104 osob. V roce 1947 bylo celkově vysídleno 1 527 osob. Do americké okupační zóny bylo odsunuto 107 osob a do sovětského okupačního pásma pak 1 223 osob, následně bylo v červenci 1947 odsunuto ještě 197 osob. V roce 1948 bylo sběrným střediskem Liberec vysídleno asi 110 osob. V následujícím roce bylo odsunuto 1 215 osob, z toho 88 osob do AOP a 1 127 osob do SOP.⁵⁹

Středisko mělo zaniknout na základě přípisu ministerstva vnitra k 30. listopadu 1948. Podle archivních záznamů opustili sběrné středisko poslední Němci až v březnu 1952.⁶⁰ Jak je uvedeno v Knize o Liberci, měly být některé německé rodiny z Liberce také rozptýleny do vnitrozemí. Tam byli členové těchto rodin podle Karpaše přiřazováni na práci v zemědělství a měli zákaz se do pohraničí vrátit.⁶¹

Udává se, že v celém Československu se údajně na jaře roku 1945 nacházely asi tři miliony Němců, z nichž asi 5 % představovali antifašisté.⁶² V Liberci existovala relativně silná antifašistická základna. Libereckými antifašisty můžeme označit osoby, které veřejně vystupovaly proti politice Konrada Henleina, který se po podepsání Mnichovské dohody stal místopředsedou Říšské župy Sudety se sídlem v Liberci. Jak

⁵⁶ PORTMANN, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy. 2009, str. 96.

⁵⁷ Internované osoby byly často využívány jako levná pracovní síla.

⁵⁸ PORTMANN, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy, roč. 10, 2009, str. 93.

⁵⁹ PORTMANN, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy, roč. 10, 2009, str. 105-108.

⁶⁰ Tamtéž, str. 87.

⁶¹ KARPAŠ, Roman. *Knihy o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, str. 392.

⁶² KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ. *Němečtí antifašisté na Liberecku*. In: ... *I oni byli proti*. Ústí nad Labem 2007. Sborník. S. 307-320.

uvádí Portmann, zahynulo na Liberecku během okupace nacistickým Německem přes tisíc osob, které se aktivně a přímo zapojily do domácího či zahraničního odboje.⁶³

Antifašisty lze v poválečném vnímání státní politiky předem rozdělit na dvě skupiny. Jednalo se především o příslušníky předválečné německé sociální demokracie a o komunisty. Lidé, kteří se považovali nebo byli považováni za antifašisty, se veřejně a aktivně zapojovali a vystupovali v boji proti nacionálnímu socialismu. V některých případech údajně v revolučních dnech v květnu 1945 přebírali společně s československými obyvateli pohraničí správu nad městy a okolím.⁶⁴

Tito lidé si také pravděpodobně představovali, že po osvobození Liberce, budou i nadále ve městě žít, že se zapojí do veřejného života města. Očekávali, že se jim vzhledem ke svému postoji proti německému nacionalismu vyhnou poválečné represe, kterých se Čechoslováci na německém obyvatelstvu nejen v Liberci dopustili. Nutno podotknout, že v tomto ohledu se bohužel mýlili.

Jedním z cílů státní politiky po osvobození města a celého Československa bylo vytvoření jednotného národnostně homogenního státu Čechů a Slováků. Poválečné represe, násilné excesy a akty hromadného násilí se nevyhnuly ani antifašistům.⁶⁵ Že by českoslovenští obyvatelé nevěděli o tom, kdo oním antifašistou je či nikoli, můžeme vyloučit. Deník Stráž severu od září 1945 pravidelně vydával seznamy antifašistů.⁶⁶ Zároveň byla sestavena komise pro vydávání antifašistických průkazů. Tato komise fungovala a legitimace vydávala až do října 1946. Jak je ale uvedeno ve studii Němci v Liberci po druhé světové válce, často docházelo k tomu, že legitimací se po válce prokazovaly i osoby, které prokazatelně kolaborovaly s nacisty.⁶⁷ Legitimace tyto osoby

⁶³ KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ. *Němečtí antifašisté na Liberecku*. In: ... *I oni byli proti*. Ústí nad Labem 2007. Sborník. S. 307-320.

⁶⁴ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, in: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15.

⁶⁵ Příklad takového jednání viz kapitola Vražda libereckého antifašisty Rudolfa Rottera a jeho rodiny. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, in: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15.

⁶⁶ Např. Stráž severu, roč. 1., čís. 81, 1. září 1945 [viděno 21. 2. 2021], dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvcli/view/uuid:327af370-9ff5-4982-9f60-d6d845d15f4e?page=uuid:4978402c-ca9a-11e5-a54b-001b21d0d3a4>

⁶⁷ Např. u libereckého divadla byla zadržena sekretářka Konrada Henleina. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, in: ARBURG, Adrian

získaly pravděpodobně díky známostem a pravděpodobně také díky oportunistu některých lidí, tedy schopností umět se přizpůsobit vnějším okolnostem a z nich čerpat výhody a příležitosti. Držitelé své legitimace případně také falšovali.

Získat status a legitimaci antifašisty nebylo snadné. Úřední náležitosti k vyřízení žádosti trvaly dlouhou dobu a ne vždy bylo žadatelům, mnohdy oprávněným, vyhověno.⁶⁸ Zároveň je nutné zmínit roli lidské psychiky v období, kdy antifašista žil ve městě, ve kterém panovala silně protiněmecká nálada.

Projevy vyhoceného nacionalismu či odporu vůči všemu německému, perzekuce, násilné akty se tedy v mnoha případech nevyhnuly ani libereckým antifašistům. Asi nejvýstižnějším příkladem je případ libereckého antifašisty Rudolfa Rottera, který byl zabit i se svou rodinou. Tato vražda byla mezi československými občany velmi kritizována a odsouzena.⁶⁹

Antifašisté byli mnohdy také vězněni a vyslýcháni příslušníky ozbrojených složek, které v Liberci působily. Byli to hlavně členové revolučních gard (RG), kteří v podstatě zastávali nulovou toleranci, což v realitě znamenalo, že i když se antifašista prokázal, že v době okupace vystupoval proti nacismu a zapojoval se do odboje a do bojů za svobodu, nebrali na něho členové RG ohledy a jednali s ním stejně jako se skutečně provinilými.

Libereckých antifašistů se ojediněle zastávaly také významné osobnosti Liberce. Jedním z nich byl např. politický představitel města Josef Veverka, šéfredaktor Stráže severu. Dalším byl pak německý novinář Hans Möller, který sám byl německého původu. Díky jeho intervenci za německé antifašisty získal on sám antifašistickou legitimaci a statut a mohl tak v Liberci zůstat.⁷⁰

I přes různé intervence bylo z Liberecka odsunuto v roce 1946 podle archivních dokumentů přes šest tisíc antifašistů, někteří byli odsunuti do sovětské okupační zóny,

von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Maticе moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Podrobněji o této vraždě pojednává kapitola Konkrétní násilné excesy členů tzv. policejního oddílu.

⁷⁰ KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ. *Němečtí antifašisté na Liberecku*. In: ... *I oni byli proti*. Ústí nad Labem 2007. Sborník. S. 307-320.

jiní do americké okupační zóny. Podle Portmann měl příchod německých antifašistů napomoci k tzv. denacifikaci⁷¹ poválečného Německa.

Při popisu problematiky německých antifašistů je nutné se zamyslet, co udělalo odsunutí s lidskou psychikou. Před okupací Československa patřili mezi rovnocenné obyvatelstvo. Měli stejná občanská práva, žili veřejným životem. Během nacistické okupace často prožívali útrapy stejné jako českoslovenští obyvatelé. Jelikož se podstatná část antifašistů aktivně zapojovala do boje proti okupantům, byli často pronásledováni okupačními bezpečnostními složkami. Po osvobození roku 1945 s nimi ale mnohdy bylo zacházeno nelidsky. V mnoha případech byli antifašisté a jejich rodiny nuceni opustit město a Československo a za hranicemi začít nový život.

Ačkoliv odsunutým antifašistickým rodinám bylo místo bydliště přiděleno, nebyli ve svém novém městě vítáni a byli považováni za přivandrovalce a vetřelce.⁷² Kvůli svému původu nebyli považováni za rovnocenné obyvatele. Pokud chtěli žít kvalitní život, museli se umět prosadit. Představme si tedy, jak psychicky náročné muselo být spadnout ze statutu váženého člověka na společenské dno, navíc v místě, kde nejste vítáni. I přes to, že museli začít žít nový život za československými hranicemi, zůstali někteří z pamětníků vysídlení stále duchem spojeni s Československem.⁷³

⁷¹ Denacifikace byl proces vyčištění poválečného Německa od ideologie nacionálního socialismu. O tom, že tento proces bude probíhat, rozhodli vedoucí představitelé vítězných států.

⁷² WAGNEROVÁ, Alena, Marie KARSTENOVÁ a Anna ROSOVÁ. *Odsunuté vzpomínky: Z vyprávění mých sudetoněmeckých generačních vrstevníků*. Praha: Prostor, c1993, 132 s. Obzor. str. 45.

⁷³ A zapomenuti vejdemo do dějin--: *Němci proti Hitlerovi: životní příběhy německých odpůrců nacismu v Československu*. Přeložil Alena WAGNEROVÁ. Praha: NLN, 2010.

4 Revoluční gardy v Liberci

Revoluční gardy vznikaly na příkaz vydaný ministerstvem vnitra.⁷⁴ Původní povstalecké jednotky, které během květnového povstání působily po celém území Československa, byly při poválečné reorganizaci přetvořeny na revoluční gardy (RG). Tyto povstalecké jednotky byly nejprve Vojenským velitelstvím Velké Prahy „Bartoš“⁷⁵ formovány jako strážní prapory. Ty byly později přejmenovány na Pražské pluky a prapory RG.⁷⁶ Pluk RG byl rozdělen na prapory, které byly nadřizené rotám.⁷⁷ Úkolem revolučních gard a ostatních vojenských uskupení bylo především asistovat při transferu německy mluvícího obyvatelstva a udržovat bezpečnost v československém pohraničí.

Během měsíce května 1945 začaly do Liberce přicházet vojenské jednotky a další skupiny, které měly pomoci osvobodit město a jeho okolí a posléze se podílet na hladkém průběhu vysídlovacích akcí německy mluvícího obyvatelstva. Zároveň měly dohlížet na bezpečnost ve městě. Samotné osvobození proběhlo bez velkých střetů. Jak je uvedeno výše, k předání správy města proběhlo domluvou.

Mezi 9. květnem a 15. květnem 1945 přišly do severočeského Liberce první jednotky Rudé armády, kterým velel plk. Lykov. Ten později se svou posádkou opustil Liberec a směřoval dál do vnitrozemí. Ve městě ale nadále Rudá armáda zůstávala v čele s plk. Rumjencevem. Ve městě byl také zřízen místní strážný oddíl pod velením Jaroslava Bulíře, působili zde vojáci z Hradce Králové a příslušníci pohotovostního oddílu z Prahy, bezpečnost zajišťovala také skupina z Turnova pod velením plk. Kadláčka. Kolem 15. května 1945 přijely do Liberce revoluční gardy z Prahy-Košíř pod vedením kpt. Langa. V Liberci začala také působit revoluční garda z Mladé Boleslavi.

⁷⁴ „Po stránce vojenské opíral oddíl RG své existenční oprávnění o přípis velitelství gen. Alexe ze dne 19. 5. 1945 (příl. č. 1), dle kterého měl fungovati jako pomocný vojenský útvar.“ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec, zpráva: *Revoluční garda v Liberci – činnost*.

⁷⁵ Velitelství vzniklo z iniciativy odbojového hnutí bývalého italského legionáře pplk. gšt. Františka Bürgera s krycím jménem „Bartoš“. Po vypuknutí květnového povstání bylo oficiálně označováno jako Vojenské velitelství Velké Prahy. Velitelem byl brigádní generál Karel Kutlvašr, in: MAREK, Jindřich. *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. Cheb: Svět křídel, 2005, str. 295.

⁷⁶ MAREK, Jindřich. *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. Cheb: Svět křídel, 2005, str. 352.

⁷⁷ SLADKÝ, Ondřej. *Činnost pražského pluku RG I v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945*. Bakalářská práce. Brno, 2007.

Této revoluční gardě velel akademický malíř Pavel Hložek.⁷⁸ Později bezpečnost zajišťovala také skupina velitelství „Alex“ z Prahy⁷⁹. Na Liberecku také vykonávala svou činnosti ozbrojená bojová jednotka „Skuteč“. Příslušníci revolučních gard měli vypomáhat při vysídlení německy mluvícího obyvatelstva, provádět čistky v lesích v okolí Liberce nebo hlídkovat v ulicích.

Bezprostředně po začátku vysídlovacích akcí přišli do Liberce gardisté z Mladoboleslavska. Prvotní vnímání gardistů nebylo negativní. Většina libereckých starousedlíků zpočátku jejich příchod nadšeně oslavovala. Stráž severu ale později označila příslušníky této gardy jako veselé mladé muže, kteří svým chováním zastrášovali civilisty.⁸⁰ Podle Portmann do Liberce mnohdy přicházely osoby, které neměly vždy ty nejlepší úmysly. Příslušníci revolučních gard byli většinou muži mladšího věku a nižšího intelektu.⁸¹ Chování gardistů bylo neukázněné a často se vyznačovalo násilnými akty⁸² páchanými na německy mluvícím obyvatelstvu, a to i na antifašistech. Pozdější chování gardistů se stalo nebezpečným pro národní bezpečnost.⁸³ I proto byla přítomnost gardistů postupně vnímaná spíše negativně.

Ke zlepšení této situace došlo až díky rozkazu ministerstva vnitra, podle kterého se měly jednotky nově zformované Československé armády přesunout do pohraničí. Pražské velitelství Alex mělo koordinovat obsazování pohraničí, proto zřídilo oblastní velitelství v Hradci Králové. Vojákům vyslaným z hradeckého velitelství se podřídily

⁷⁸ Pavlu Hložkovi se věnuje samostatná podkapitola s názvem Pavel Hložek. K jeho osobě také blíže RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017.

⁷⁹ Velitelství „Alex“ vzniklo z odbojové organizace Obrana národa. Původně mělo velitelství řídit pražské povstání a být nadřízeným orgánem Velitelství „Bartoš“. Později ale sloužilo jako zpravodajská centrála a kontakt na mimopražské skupiny, in: MAREK, Jindřich. *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. Cheb: Svět křídel, 2005, str. 295.

⁸⁰ Stráž severu, roč. 1., čís. 2, 29. května 1945 [viděno 21. 2. 2021], dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvcli/view/uuid:f44a9181-d2e8-4d16-852f-343cf99b49f7?page=uuid:19871c42-ca99-11e5-a54b-001b21d0d3a4>

⁸¹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Násilné činy a „excesy“ spáchané na tzv. státně nespolehlivém obyvatelstvu*. Rukopis.

⁸² STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR. ISBN 80-7285-062-8. str. 17–18.

⁸³ KOCIAN, Jiří, Jiří PERNES a Oldřich TŮMA. *České průšvihy, aneb, Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989*. Brno: Barrister & Principal, 2004 dotisk, str. 147.

všechny strážné oddíly kromě revoluční gardy Pavla Hložka.⁸⁴ Tento postoj Hložka a jeho mužů jako by byl předzvěstí jejich budoucího chování.

Hložkova revoluční garda měla čítat až 1 300 mužů. Sídlo si zřídila v budově školy na dnešní Masarykově třídě. Ihned po příjezdu se měl Pavel Hložek se svými muži hlásit u velitele liberecké posádky plk. Kadláčka.⁸⁵ Ten sám požádal sovětské velitelství o pomoc při udržení klidu mezi strážními oddíly. Často totiž mezi gardisty docházelo ke konfliktům. Spory mezi nimi pravděpodobně patřily k důvodům, které Hložka přiměly vytvořit při revoluční gardě tzv. policejní oddíl. Lze se domnívat, že snížením počtu mužů v revoluční gardě, chtěl Hložek také snížit počet konfliktů, které mezi gardisty byly. Vedením policejního oddílu pověřil Rudolfa Rokose. Oddíl si za své sídlo zvolil budovu v Jablonecké ulici 22.

Podle dostupných informací docházelo v pohraničí v době působení revolučních gard ke kriminálním deliktům, což jistě vedlo k navýšení kriminality ve městě. Vysídlování německy mluvícího obyvatelstva často doprovázelo rabování, týrání fyzické i psychické či znásilňování.⁸⁶ Běžně také docházelo ke krádežím, kdy se starousedlíci a další neprávem obohacovali o majetek vysídlených Němců. Revolučním gardám se mezi obyvatelstvem Liberce říkalo také gardy rabovací.⁸⁷

Na majetku vysídlených Němců se obohacovali jak čeští obyvatelé Liberce, tak právě i gardisté a další příslušníci strážních oddílů. Nutno ale podotknout, že tito příslušníci oddílů či gard přišli do severočeského města až na konci války a nepatřili mezi stálé obyvatele Liberce. Představme si tedy, že tito lidé mnohdy přišli z vnitrozemí za účelem snadného a rychlého zbohatnutí. Jak uvádějí archivní dokumenty, majetek Němců, respektive zlato a drahé kovy, přecházel výlučně do vlastnictví příslušníků revoluční gardy.⁸⁸ A to i přesto, že byla v Liberci údajně vydaná tato vyhláška: „*Kdo z Němců opouštějících Liberec při odchodu ze svého obydlí zničí nebo poškodí zařízení, bude okamžitě zastřelen. Pokud Němci, kteří opouštějí Liberec, ze svého zařízení nebo majetku cokoliv prodají, budou rovněž zastřeleni, právě tak jako ti, kteří cokoliv od nich*

⁸⁴ KARPAŠ, Roman. *Knihy o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, str. 386.

⁸⁵ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017.

⁸⁶ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 37.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva o činnosti revolučních gard*.

koupí, ať jsou to Němci nebo Češi nebo kdokoliv jiný. Kdo by se pokusil o drancování opuštěných bytů, bude, bez ohledu na národnost, rovněž zastřelen.“⁸⁹

Z výpovědi člena Národní bezpečnosti Jana Jaroše ze dne 25. června 1945: „Dozvěděli jsme se o nekalých rejdech skupiny Pavla Hložka a proto k zabránění větších ztrát národních konali jsme 2. 6. 1945 v Liberci. Hned první den chytli jsme s policií skupinu Hložka a Rokose a zabavili jsme jim jedno nákladní auto s naloženými kufry na dvoře reálného gymnásia v Liberci... Obsah kufrů jsem prohlédl hned na dvoře. Soupis zabavených zlatých věcí nebyl prozatím proveden... V kanceláři policie (Dr. Rokos) bylo složeno asi 20 kufrů, v nichž podle prohlášení Pavla Hložka a dr. Rokose bylo mnoho zlatých a stříbrných věcí. Při našem čištění ubikací skupiny Hložka jsme v kancelářích dr. Rokose našli pár prázdných kufrů s prázdnými krabičkami po klenotech. Kam kufry zmizely a komu byly předány, není známo.“ Jaroš dále uvedl, že asi 500 kg zlata a stříbra měl Hložek s Rokosem uschováno, jak mu údajně sami vypověděli. Zároveň ale nahlásil, že Národní bezpečnosti odevzdali pouze 260 kg cenností.⁹⁰ Je znám také případ, kdy gardisté na příkaz Hložka otevřeli uzavřený a zapečetěný obchod s obuví. Údajně tak činili proto, že se chtěli „vybavit“ na čistku okolních lesů.⁹¹

Důkazem dalšího neoprávněného obohacování na majetku nejen německého obyvatelstva jsou také zprávy či stížnosti určené pro Velitelství revoluční gardy v Liberci z června 1945, které jsou dochované v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Dochovala se například zpráva Ing. V. Porscheho, kde lze nalézt: „Hlásím tímto, že dne 31. 5. 1945 mezi 10.-20. h. bylo moje auto značka „Škoda-Popular“ č. S-130652 odvezeno z mé garáže Na Skřivanech 20.“ Dále uvedl, že garáž se nenachází v místě jeho bydliště, proto se o odcizení dozvěděl později. Očitá svědkyně vypověděla: „Dne 31. 5. 1945 přišli příslušníci revoluční gardy do domu Na okruhu 20 a žádali o vstup do bytu říšského Němce, který musel dne 30. 5. 1945 město opustiti. Z toho bytu vzali psací stroj a žádali klíče od garáže. Když jim bylo sděleno, že se klíče nacházejí u majitele auta, byly dveře otevřeny násilně. Auto si prohlédli a odešli.“ Již zanedlouho měli ale údajně přijet nákladním autem a osobní auto z garáže odtáhnout. Odvézt měli

⁸⁹ KOCIAN, Jiří, Jiří PERNES a Oldřich TŮMA. *České průšvihy, aneb, Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989*. Brno: Barrister & Principal, 2004 dotisk, str. 146.

⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci*.

⁹¹ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 39.

také balonové kolo. Ing. Porsche dále uvedl: „*Doufám, že auto a kolo bylo omylně odvezeno, jelikož revoluční garda předpokládala, že auto a kolo náleží říšskému Němci, který musel město opustit.*“⁹² Zda bylo auto i kolo navráceno původnímu majiteli, se nepodařilo v archivních záznamech dohledat.

Podle historických pramenů, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek v Praze, byly členkami Hložkovy revoluční gardy také ženy, které se ke skupině přidaly již v dobách partyzánského hnutí a jeho působení na Mladoboleslavsku.

Podle výpovědi Marie Löblové, která byla jednou z členek původní partyzánské jednotky, se do Hložkovy skupiny řadily také Jiřina Štafllová z Nymburka, Jiřina Zemanová z Pěčic, Věra Schovancová ze Všechlap, Anna Poživilová ze Všejan, Vilma Hložková a Alena Hložková⁹³ (obě z Jabkenic) a Eliška Pírková z Mladé Boleslavi. Sama Marie Löblová byla v dobách existence partyzánské skupiny přidělena k sanitnímu oddílu. Vilma Hložková byla druhou ženou Pavla Hložka, navíc německého původu. Je paradoxní, že Hložek vykonával „očistu“ severočeského pohraničí od německého obyvatelstva, sám byl ale s ženou německého původu ženatý.⁹⁴

Všechny uvedené odjely s Pavlem Hložkem do Liberce jako členky revoluční gardy. Po příjezdu byly ubytovány v hotelu Zlatý Lev, kde setrvaly až do rozpuštění gardy, tedy do 17. července 1945. Jejich konkrétní činnost v revoluční gardě není známá. Po rozpuštění gardy některé z nich zůstaly v Liberci, konkrétně to byla Marie Löblová, Jiřina Štafllová, Jiřina Zemanová a Alena Hložková.

Marie Löblová také vypověděla, že se po vzniku tzv. policejního oddílu začala stýkat s jeho členy. Löblová údajně společně s muži z oddílu navštěvovala libereckou plovárnu. Rokosovy muže navštěvovala i v jejich úřadovně v Jablonecké ulici. Podle jejích slov se ale o činnost oddílu nezajímala.⁹⁵

⁹² Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva velitelství revoluční gardy v Liberci z 1. června 1945.*

⁹³ Alena Hložková pak dcerou z prvního manželství. Více RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce.* Bakalářská práce. Liberec, 2017

⁹⁴ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce.* Bakalářská práce. Liberec, 2017

⁹⁵ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Marií Löblovou dne 21. 8. 1945.*

4.1 Pavel Hložek

Jednou z osobností, která se výrazně zapsala do poválečných dějin Liberce, je bezesporu velitel mladoboleslavské revoluční gardy Pavel Hložek, vystudovaný akademický malíř, který později bojoval proti nacistickému Německu v partyzánské skupině a který se zapojil do „očisty“ československého pohraničí.

Pavel Hložek se narodil 14. dubna 1898 ve středočeských Čachovicích. Jeho otec vlastnil krejčovskou dílnu a později v rámci pozemkových reforem jeho rodina získala menší hospodářství. Hložek se vyučil krejčím. Na přelomu let 1917-1918 narukoval jako člen rakousko-uherské armády na italskou frontu. Po svém návratu z fronty začal studovat německou uměleckoprůmyslovou školu v Düsseldorfu. V Československu absolvoval Akademii výtvarných umění v Praze.⁹⁶ Údajně vstoupil do Komunistické strany Československa.

V období tzv. druhé republiky a především během okupace nacistickým Německem se velmi aktivně zapojoval do odbojových činností. Hložek začal svou odbojovou činnost v Praze, odkud ale kvůli domovním prohlídkám a zatýkání jeho přátel odešel do středočeských Jabkenic. Tam naplno vykonával odbojové akce a v průběhu války na Mladoboleslavsku založil partyzánskou skupinu, které zároveň i velel.

Ilegální skupina, která vznikla v roce 1944 v Jabkenicích, čítala na začátku existence asi 25 mužů, jejichž počet v roce 1945 vzrostl na asi 300 mužů, později až na 900 členů skupiny. Z toho plyne fakt, že se řada mužů k Hložkovi přidala až v roce 1945. Z toho část členů až v dubnu a květnu 1945, tedy na samém konci druhé světové války.⁹⁷

Hložkovi partyzáni vykonávali svou činnost v blízkém okolí Mladé Boleslavi. Konkrétně působili u obcí Kosmonosy, Skalsko, Mšeno, Mnichovo Hradiště, u obce Ledce, Pěčice, Seletice, Loučeň. V těchto místech nejen, že se snažili pracovat proti nacistickému Německu, v některých případech se s nacistickými vojáky dokonce střetli a bojovali.

Hložek a jeho muži se snažili sabotovat činnost vojáků nacistického Německa. Prováděli ve velké míře destrukční akce, kterými se snažili zabránit například dodávce

⁹⁶ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 17.

⁹⁷ Tamtéž.

zbraní, střeliva, munice německým vojákům. Mezi další aktivity partyzánské skupiny patřilo zajišťování zbraní, střeliva, munice, německé vojenské techniky s cílem zabránit nacistickému Německu v jejich použití.⁹⁸ Hložkově partyzánské skupině se například podařilo způsobit vykoľejen1 vlaku s německými vojáky, podařilo se jí také zničit jedno ze sklad1šť wehrmachtu. Likvidace skladu munice byla i cílem při akci u Jiváku, kde se mělo údajně nacházet rozsáhlé muniční sklad1šť. Předtím ze skladu ale ukořistili zbraně a střelivo potřebné pro další boje.⁹⁹

V neposlední řadě k dalším činnostem skupiny patřilo také osvobození dřívě zajatých odbojářů a jiných partyzánů. Asi 6. května 1945 se Hložkovi muži pokoušeli osvobodit zajaté partyzány, kteří byli vězněni v obci Mcely a hlídáni německou jednotkou. Hložkovi a jeho mužům se ale podařilo německé vojáky porazit a zajmout. Údajně měli své zajatce přepravit do nedalekých Ledec. V důsledku toho se Hložkovi muži střetli s vojáky wehrmachtu u obce Ledce. Na přelomu dubna a května 1945 v obci Ledce pobývala v místní škole německá vojenská jednotka, která měla hlídat sovětské zajatce. Ti měli za úkol vykládat a nakládat munici z německých vlaků na nedalekém nádraží. Po příchodu jabkenických partyzánů s německými zajatci byli ale partyzáni přepadeni německou jednotkou, která byla v Ledcích ubytovaná. Po jejich střetu na místě zemřelo asi 12 partyzánů.¹⁰⁰ Jakmile se Pavel Hložek dozvěděl o tomto incidentu, okamžitě vyslal další skupinu mužů, kteří měli s německými vojáky bojovat. Po nelítostném boji, který vedli partyzáni spolu s německými vojáky, zemřelo celkem 33 partyzánů a 91 vojáků wehrmachtu. Dalších 12 Hložkových mužů bylo zraněno. I tak se podařilo porazit německou jednotku a osvobodit obec Ledce od jejich nadvlády.¹⁰¹

Partyzánská jednotka Pavla Hložka byla v průběhu měsíce května 1945 na příkaz ministerstva vnitra přeorganizována na revoluční gardu. Hložek a mnoho jeho mužů, včetně Rudolfa Rokose, který se k partyzánské jednotce údajně přidal na samém sklonku její existence (asi 6. května 1945), odešel do severočeského Liberce, kde se zapojil do tzv. očisty československého pohraničí. Hlavním úkolem RG bylo zabezpečit hladký průběh vysídlování německy mluvícího obyvatelstva. Paradoxně se ale situace

⁹⁸ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 23.

⁹⁹ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 24.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 26.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 28.

v Liberci jejich příchodem zhoršila a bylo nutné, aby proti Hložkovi a jeho mužům zasáhly orgány československé bezpečnosti.¹⁰²

Po konci velitelské činnosti revoluční gardy v Liberci v červenci roku 1945 se pravděpodobně vrátil na Mladoboleslavsko, konkrétně do Jabkenic. V archivu jsou ale uloženy záznamy, ve kterých je uvedeno, že se často do Liberce vracel. Za jakým účelem se do města vracel, ale není úplně zřejmé. Lze předpokládat, že se scházel se svými bývalými spolupracovníky. Během jedné takové návštěvy byl zadržen policií a vyslýchán. Vyslýchán byl pravděpodobně pro svou činnost v revoluční gardě. Během svého zbylého života byl údajně Pavel Hložek s celou svou rodinou pod dohledem Státní bezpečnosti.¹⁰³

V 50. letech 20. století odešel se svou rodinou do západních Čech, konkrétně do Plzně. Tam měl údajně vyrábět šperky z plexiskla, činnost ale z důvodu problémů se zdaňováním svých zisků musel ukončit. V roce 1960 byl údajně vyloučen s KSČ. Poté pracoval v kladenských dolech, kde ale údajně utrpěl vážný úraz. Později se výhradně věnoval malování obrazů. K 85. narozeninám měl být jmenován zasloužilým umělcem, jmenován ale nebyl. Pavel Hložek zemřel 24. října 1982.¹⁰⁴

Pavel Hložek je bezesporu jednou z důležitých postav mladoboleslavské a liberecké historie. Jako velitele mladoboleslavské partyzánské jednotky ho lze považovat za statečného člověka, kterému se dařilo vést skupinu partyzánů v bojích proti okupantům. Při sabotážích a dalších odbojových akcích se nebál riskovat vlastní život.

Jako velitel revoluční gardy, která byla v regionu velmi nechvalně proslulá, byl a možná je i dodnes považován za osobu zodpovědnou za spáchané násilné činy. Námětem k přemýšlení nad jeho osobou může být například otázka, jak se akademický malíř dostal do vedoucích funkcí partyzánské skupiny a revoluční gardy. Ačkoliv byl Pavel Hložek legislativně odpovědný za skupinu mužů, kteří vykonávali represe na německy mluvícím obyvatelstvu, pohled na jeho osobu může být zkreslený. Po bližším výzkumu osoby a života Pavla Hložka¹⁰⁵ se můžeme domnívat, že Hložek jako velitel skupiny o více jak tisíc mužů jednoduše selhal. Nedokázal zorganizovat a usměrnit

¹⁰² O chování gardistů více kapitola Revoluční gardy v Liberci.

¹⁰³ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 17.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 18.

¹⁰⁵ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017.

velké množství gardistů, kteří do pohraničí přišli buď za vidinou lehkého zbohatnutí, či se prostě chtěli německému obyvatelstvu pomstít. Pavlu Hložkovi se pravděpodobně situace ohledně řízení revoluční gardy vymkla z rukou.

Pavel Hložek je významnou osobností československého odboje a prvních poválečných dnů a týdnů severočeského pohraničí, na kterou by se nemělo zapomínat. Je na každém, aby se rozhodl, zda byl Hložek hrdina odboje, zločinec či neschopný velitel RG.

4.2 Incident na Soukenném náměstí

Ve dnech, kdy ve městě probíhal tzv. divoký odsun, bylo zapotřebí, aby se příslušníci revolučních gard pohybovali po městě a udržovali pořádek a bezpečí. Stávalo se, že odsouvané obyvatelstvo bylo napadáno i běžnými občany a obyvateli Liberce, kteří zastávali názor kolektivní viny a zároveň i odplaty. Prakticky okamžitě po příjezdu do Liberce začali Hložkoví muži vykonávat svou službu. Jak uvádí Jan Gebhart, příslušníci jednotky vpadli ihned po vyvagónování do ulic a šmahem začali zajišťovat Němce i s rodinami. V některých případech došlo ke srážkám a ze strany RG ke střelbě, při níž přišlo o život více osob německé národnosti.¹⁰⁶ Byli to ale právě gardisté, kdo se často dopouštěl násilných činů vůči německy mluvícím obyvatelstvu. Jednou z takových událostí je bezesporu incident na Soukenném náměstí.

K jednomu z konfliktů mezi gardisty a německy mluvícím obyvatelstvem došlo 22. května 1945, kdy členové revolučního gard prováděli v centru města čistku, konkrétně v dnešních ulicích Fügnerova, Moskevská, Pražská, Nádražní a na Soukenném náměstí (tehdejší Gotwaldovo). Toho dne měli údajně zastavovat chodce a dožadovat se na nich prokázání totožnosti.¹⁰⁷

Celkem 20 podezřelých osob pak měli gardisté donutit se vysvléknout ze svého oblečení a údajně byli postaveni k paláci Dunaj. Takové tělesné prohlídky probíhaly hlavně k identifikaci příslušníků SS. Gardisté zadržené kontrolovali, zda nemají, potažmo neměli vytetovanou krevní skupinu, což bylo pro příslušníky SS specifické.¹⁰⁸ Mnoho členů SS, kteří byli odvedeni koncem války, ale nikdy tetováno nebylo. Naopak byli tetováni příslušníci policie, kteří pod správu SS spadali.

Toto řádění bylo včas zastaveno na příkaz velitele ruské posádky plk. Lykovem.¹⁰⁹ Ten spolu s některými dalšími obyvateli české národnosti takové chování gardistů kritizoval a odsoudil. Tím podezřelým osobám zachránil životy. Zda byli propuštěni či jak s nimi bylo po Lykově zásahu zacházeno dobové materiály neuvádějí.

¹⁰⁶ KOCIAN, Jiří, Jiří PERNES a Oldřich TŮMA. *České průšvihy, aneb, Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989*. Brno: Barrister & Principal, 2004 dotisk, str. 146.

¹⁰⁷ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 38.

¹⁰⁸ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Poválečný Liberec – město v pohraničí*, in: PORTMANN, Kateřina a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017.

¹⁰⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Výpověď Jana Soukupa*.

I přes to, ale toho dne zemřely 3 osoby, dvě německého původu a jedna původu českého. Němci měli údajně celou situaci na Soukenném náměstí sledovat. Pravděpodobně proto byli zabiti. Čech pak byl podle archivních záznamů zabit nedopatřením.¹¹⁰

Plukovník Lykov chtěl přistoupit k odvetným akcím proti partyzánské skupině Pavla Hložka. Podle Hložkových výpovědí k nim ale nakonec nedošlo.¹¹¹ Hložkovi muži měli po tomto incidentu údajně zákaz vycházek a svůj volný čas museli trávit v libereckých kasárnách.¹¹²

Je pravděpodobné, že na tomto zásahu revoluční gardy se podílel také Rokosův tzv. policejní oddíl, zřízený při revoluční gardě. Pravděpodobně se na oddíl zákaz vycházek nevztahoval a zároveň lze předpokládat, že domovní prohlídky, které po 22. květnu 1945, příslušníci ozbrojených sil prováděli, vykonávali právě členové tzv. policejního oddílu.¹¹³

I tato situace, kdy gardisté měli zákaz vycházek a naopak příslušníci Rokosova oddílu se mohli svévolně pohybovat po městě, jistě napomohla k vypjatému vztahu mezi gardisty a Rokosovými muži, což vyústilo v nutnost přestěhování Rokosovy jednotky do již zmiňované budovy v Jablonecké ulici 22.¹¹⁴

¹¹⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva o poměrech v Liberci.*

¹¹¹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Pavlem Hložkem dne 23. července 1945 v Mladé Boleslavi.*

¹¹² Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva o poměrech v Liberci.*

¹¹³ O jejich činnosti více kapitola Revoluční garda - tzv. policejní oddíl.

¹¹⁴ O tom více taktéž v kapitole Revoluční garda - tzv. policejní oddíl.

5 Revoluční garda – tzv. policejní oddíl Rudolfa Rokose

V poválečném Československu docházelo vůči „pochybným“ skupinám k diskriminačním, donucovacím a násilným opatřením. Mezi takovéto „pochybné“ skupiny patřili domnělí či skuteční váleční zločinci, osoby podezřelé či přímo vinné. K násilnostem docházelo především v souvislosti s nuceným vysídlováním německy mluvícího obyvatelstva, konfiskací majetku, nuceného pracovního nasazení.¹¹⁵ Tyto osoby byly považovány za tzv. státně nespolehlivé obyvatelstvo.

V prvních poválečných měsících byla situace v Československu vyhrocená a doprovázená českým nacionalismem. V tomto období na území českých zemí dochází k násilným činům na německy mluvícím obyvatelstvu. Takové násilné činy lze označit za násilné excesy či akty hromadného násilí.¹¹⁶ Oběťmi těchto násilných aktů se stávaly osoby skutečně provinilé z dob okupace. Často se ale stávalo, že oběťmi byly také osoby nevinné, ženy, staří lidé a děti.

Několik případů násilných excesů či aktů hromadného násilí je z tohoto období známo také z oblasti Liberecka či Jablonecka. Zde vedoucí úlohy v nelidském zacházení s vysídlenými Němci sehráli hlavně příslušníci revolučních gard. Co se týče konkrétních jmen, vůdčími osobami byli velitel revoluční gardy z Mladé Boleslavi Pavel Hložek a vedoucí tzv. policejního oddílu Rudolf Rokos.

Rudolf Rokos tzv. policejní oddíl údajně zřídil při Hložkově revoluční gardě na příkaz samotného Hložka.¹¹⁷ Jak uvádějí archiválie, oddíl svou existenci opíral o příkaz velitelství generála Alexe.¹¹⁸ Měl fungovat jako pomocný vojenský útvar. Rokos se však zasloužil o to, že 24. května 1945 byl ministerstvem vnitra vydán souhlas k tomu, aby oddíl společně s revoluční gardou provedl veškerá opatření, která jsou nutná k zajištění a udržení veřejného klidu a pořádku na Liberecku. Pod tímto souhlasem byl

¹¹⁵ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Násilné činy a „excesy“ spáchané na tzv. státně nespolehlivém obyvatelstvu*. Rukopis.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 35.

¹¹⁸ Generál František Slunečko, krycím jménem Alex, byl jedním z členů odbojové organizace Obrany národa. Alex pracoval v podzemním hnutí, jehož úkolem bylo seskupit vojenské síly proti nacistickému Německu. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Severočeské revoluční národní hnutí Pojizeří při ČSBS-SDOP ČR, 2002.

podepsán plukovník Bártík.¹¹⁹ Oddíl svou policejní činnost prováděl i v době, kdy se v Liberci vyskytovaly již pravidelné bezpečnostní složky.¹²⁰ Oddíl se údajně těmto oficiálním bezpečnostním složkám nepodřídil, nespolupracoval s nimi, dokonce se členové oddílu na základě výše uvedených zmocnění považovali za nadřízené.

Vytvoření tzv. policejního oddílu při revoluční gardě bylo pravděpodobně nezbytné, a to hlavně z důvodu velkého počtu příslušníků revoluční gardy. Jak se k tomu ale postavil velitel RG Hložek, není zcela jasné. Ve svých výpovědích však uvedl: „*V době mého internování ruským velitelem města Liberce, plukovníkem Lykovem, opatřil si na ministerstvu vnitra Dr. Rokos (bez hodnosti) jakési pověření ministerstva vnitra – prohlásil mi, že má policejní úkol v městě Liberci. Jako velitel po stránce vojenské uznal jsem jeho zvláštní postavení k službám ministerstva*“.¹²¹ Tzv. policejní oddíl zůstával i nadále součástí revoluční gardy, fakticky ale působil samostatně, měl vlastní úřadovnu, samosprávu, členové oddílu byli od členů gardy separováni. Oddíl tvořili lidé vybraní z řad členů RG. Členy oddílu a vykonavateli policejní moci se stali Rudolf Rokos (velitel), Robert Malý, Miroslav Fiala, Josef Černožský, Jaroslav Bezstarosta, Oldřich Moucha, Jiří Rudolf, Václav Regner a další. V Rokosově oddílu byly zaměstnány také dvě Češky a tři Němky. Ty se především staraly o chod úřadovny v Jablonecké 22, mimo jiné například Rokosovým mužům vařily. S muži také udržovaly milenecký poměr.¹²²

Oddíl měl být výhradně určen k provádění domovních prohlídek a jiných policejních úkonů.¹²³ Mezi členy běžné RG a členy policejního oddílu docházelo často k potyčkám. Členové Rokosova oddílu se mohli např. volně pohybovat po městě a navíc v civilním oblečení, což se nelíbilo příslušníkům RG, kteří museli hlavně po incidentu na Soukenném náměstí po službě setrvávat v místních kasárnách.

¹¹⁹ Josef Bártík (1897-1968) byl za první světové války členem rakousko-uherské armády. Po válce působil ve vojenské zpravodajské službě Hlavního štábu. Během druhé světové války pracoval pro československé zpravodajské služby v exilu. Po konci války byl označen za osobu „nespolehlivou“ a poté byl za údajné zneužití moci uvězněn. V roce 1965 byl rehabilitován a v roce 1968 zemřel. Čerpáno z: KREISINGER, Pavel: *Životní osudy zpravodajského důstojníka brigádního generála Josefa Bártíka*. Diplomová práce, 2011. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2011.

¹²⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost*.

¹²¹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci*.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost*.

Po několika incidentech, ke kterým mezi příslušníky revolučních gard a příslušníky policejního oddílu docházelo, se Rokosův oddíl přemístil do bývalé úřadovny Sicherheindienst (SD).¹²⁴ Budova je dnes známá jako Goltzova vila. Postavit ji nechal německý továrník Otto Goltz, který do Liberce přišel před první světovou válkou. Projektantem vily byl významný liberecký architekt Rudolf Bitzan.¹²⁵ Otto Goltz byl majitelem libereckých textilních firem Sigmund Goldsmied a Weigsdorfer Textilwerke AG. V roce 1942 byl společně se svou manželkou Annou deportován do terezínského ghetta, kde Otto Goltz v prosinci 1942 zemřel. Jeho žena Anna byla v prosinci 1943 z terezínského ghetta převezena do vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau, kde o několik dní později zemřela. Obětí holokaustu se stal také jejich nejstarší syn Otto Friedrich. Ostatním třem potomkům, Friedrichovi, Marianě a Gerdě, se podařilo odejít do emigrace.¹²⁶ Rodinu továrníka i jejich osud v Jablonecké ulici dodnes připomínají Stolpersteine („Kameny zmizelých“).¹²⁷

V této budově si tzv. policejní oddíl zřídil nejen výslechové místnosti, kam si jeho členové předvolávali skutečné i domnělé zločince, ale také vězení, kam předvolané osoby zavírali. V budově se také údajně nacházely kanceláře a ubytování pro členy oddílu.

Oddíl působil v Liberci i po oficiálním zrušení Hložkovy revoluční gardy. K tomu došlo pravděpodobně mezi 12. a 17. červencem 1945. V archivních dokumentech je zaznamenáno, že Rokos po likvidaci RG používal úřední razítko „*Policejní oddíl RG – velitelství Mladá Boleslav*“ s doložkou „*Prozatímní razítko. Politicko-zpravodajský*

¹²⁴ Sicherheindienst byla bezpečnostní zpravodajská organizace nacistického Německa se sídlem v dnešní Jablonecké ulici, č. p. 22. Za úkol měla shromažďovat informace o náladě a politickém smýšlení obyvatelstva. K nacistickému bezpečnostnímu aparátu blíže ČERNÝ, Vladimír. *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. Brno 2006.

¹²⁵ O Goltzově vile více *LIBEREC:REICHENBERG - architektura na severu Čech*. [online], [viděno 12.03.2021], dostupné z: <https://liberec-reichenberg.net/stavby/karta/nazev/50-vila-otto-goltze>.

Další informace dostupné z: ŠTERNOVÁ, Petra. *Vila Otto Goltze.*, In: HALÍK Pavel (ed.), *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha Foibos 2007.

¹²⁶ Rodinou továrníka Otty Goltze se v současné době blíže zabývá student KHI PF TUL Tomáš Bendásek: *Příběh rodiny Goltz*, rozpracovaná diplomová práce.

¹²⁷ O Stolpersteine více v projektu *Liberecká místa paměti*, který vznikl na Katedře historie Technické univerzity v Liberci, dostupné z: <https://pamet-liberec.webnode.at/ulice-jablonecka/>.

oddíl při ministerstvu vnitra“.¹²⁸ Archiválie však neuvádějí, zda byl k používání této doložky oprávněn.

Členové oddílu disponovali několika desítkami pušek a pistolí a množstvím jiných zbraní. Při prohlídce úřadovny v Jablonecké 22, kterou provedly liberecké bezpečnostní složky v červenci 1945, bylo nalezeno 9 pušek, 9 pistolí a revolverů, 21 automatických zbraní, 8 bodáků, 11 šavlí a několik tisíc nábojů. Při prohlídce bylo nalezeno také množství cenností, které pravděpodobně patřily vysídleným Němcům, na kterých se příslušníci ozbrojených jednotek obohacovali. Nalezly se například německé marky, pánské hodinky, prsten, brož, dámský náhrdelník, vkladní knížka jistého Erna Krügera.¹²⁹

Lze předpokládat, že zbraně členové oddílu získali nejen v době existence partyzánské skupiny na Mladoboleslavsku, ke které Rokos a jeho muži patřili, ale také v době působení v severočeském pohraničí, tedy při akcích spojenými s odsunem německy mluvícího obyvatelstva.

¹²⁸ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost.*

¹²⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci.*

5.1 Rudolf Rokos

Rudolf Rokos se narodil 8. října 1909 v Libkovicích.¹³⁰ Narodil se do rodiny horníka Františka Rokose a jeho ženy Anny. Pocházel ze třech dětí. Měl jednoho bratra a jednu sestru.¹³¹ Podle dostupných zpráv vystudoval gymnázium v Duchcově a začal studovat právnickou školu, kterou ale z finančních důvodů nedokončil.¹³² Podle archivních záznamů byl Rudolf Rokos vzdělaný, domluvil se údajně německy, francouzsky, rusky, srbochorvatsky a španělsky. Jako člověk ho však okolí vnímalo kladně. Při výslechu v červenci 1945 vyslyšající popsal Rokose velmi negativně, doslovný přepis z protokolu, který s Rudolfem Rokosem sepsali vyslyšající, zní: „Jest úlisné, falešné povahy, ctižádostivý, kariérista, povýšené povahy.“¹³³

Podle svých slov byl svým otcem vychováván v duchu komunismu: „*Vychoval mě jako komunistu. Již na střední škole jsem se věnoval studiu marxistické literatury, o čemž svědčí témata mých řečnických cvičení v septimě a oktávě: Světová revoluce, Přes Marxe k Leninovi a jiné. Po dobu studií v Praze jsem se zúčastňoval všech akcí levé fronty a komunistické studentské frakce v Hradčanské koleji v Praze, okusil jsem policajtské pendreky v Karlíně i při studentské demonstraci na Václavském náměstí. Vedl jsem v Lomu u Mostu debatní večery o komunismu, ale členem KSČ jsem nebyl.*“¹³⁴

V roce 1942 se oženil s Marií Finkousovou. Do tohoto manželství se narodili tři potomci. Páru se narodil syn Jan (nar. 25. 11. 1943), syn Vladimír (nar. 15. 2. 1946) a dcera Marie Magda (17. 6. 1949).¹³⁵ Rodina do roku 1947 bydlela v Mladé Boleslavi v ulici Tábořská č. p. 717. Od května 1945 do září téhož roku žil Rokos v Liberci, kde byl členem revoluční gardy z Mladé Boleslavi. Po jejím rozpadu se vrátil do Mladé Boleslavi, odkud se v listopadu roku 1947 i s rodinou přestěhoval do severočeského

¹³⁰ Dnes již zaniklá osada se nacházela v Ústeckém kraji v bývalém okrese Duchcov.

¹³¹ V přesném počtu jeho sourozenců se archivní záznamy rozcházejí.

¹³² Vysokou školu práv Rudolf Rokos studoval, ale nestihl ji před okupací ČSR včas ukončit. Před jeho doktorskými zkouškami byly v listopadu roku 1939 vysoké školy z příkazů okupantů uzavřeny. Doktorské zkoušky absolvoval až v únoru 1946.

Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Rudolfem Rokosem, 20. července 1945. Úřad Národní bezpečnosti v Liberci.*

¹³³ Výňatek z archivních pramenů uložených v: Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Rudolfem Rokosem, 20. července 1945. Úřad Národní bezpečnosti v Liberci.*

¹³⁴ Výtažek ze životopisu Rudolfa Rokose, který je uložen v ABS. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Curriculum Vitae.*

¹³⁵ Tamtéž.

Jablonce nad Nisou, Poštovní 5 (tehdejší Leninova ulice).

Během přerušeno studia práv pracoval přes dva roky ve státní správě, konkrétně u statistického úřadu v Praze. Byl zaměstnán také jako soukromý úředník v Plzni, v Komárově u Hořovic, v Úpici a v Předměřicích nad Jizerou. Na počátku války se dle svých slov živil nakupováním uměleckých výrobků.

Po začátku druhé světové války ho zatkl gestapo pro podezření z ilegální činnosti. Zadržen byl pravděpodobně za organizaci odporu proti okupantům, které údajně vedl na začátku války v Kochánkách a následně v Předměřicích nad Jizerou.¹³⁶ Po svém propuštění byl téměř po celou dobu okupace ČSR pod kontrolou a dohledem okupačních orgánů nacistického Německa.¹³⁷ Některé archivní údaje dokonce uvádějí, že Rokos během války a během okupace spolupracoval, tedy kolaboroval s nacistickým Německem. Tato informace se ale nikde nepodařila ověřit.¹³⁸

Od dubna 1945 se ale začal znovu angažovat v domácím odboji. Konkrétně navazoval styk s odbojovými uskupeními v okolí Mladé Boleslavi. V květnu 1945 se Rudolf Rokos zapojil do odbojových činností partyzánské skupiny pod velením Pavla Hložka, která svou činnost prováděla v okolí Mladé Boleslavi. Jak vypověděl sám Hložek, Rudolf Rokos se přidal ke skupině 6. května 1945, tedy na samém konci druhé světové války.¹³⁹ Podle dostupných archivních záznamů byla skupina o čtyři dny později, tedy 9. května 1945, odvelena do oblasti Liberec – Frýdlant.¹⁴⁰

Jak je uvedeno v archivních záznamech, Rudolf Rokos se k této partyzánské skupině přidal z vlastní iniciativy. Pravděpodobně se tedy účastnil největšího boje partyzánů s německými vojáky u obce Ledce. Do jaké míry se ale v bojích opravdu angažoval, nelze dohledat v archivních záznamech ani ve výpovědích velitele partyzánské skupiny Pavla Hložka.

Po ukončení činnosti velitele tzv. policejního oddílu v Liberci se v září 1945 vrátil do Mladé Boleslavi¹⁴¹, kde se 1. ledna 1946 stal předsedou trestné nalézací

¹³⁶ Obec leží nedaleko města Benátky nad Jizerou ve Středočeském kraji.

¹³⁷ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Žádost o začlenění do politicko-zpravodajské oddělení MV – Rudolf Rokos.*

¹³⁸ Archiv bezpečnostních složek Praha, fond T/MV. Sg. T-1385 MV.

¹³⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Pavlem Hložkem*, 20. července. 1945, Liberec. Úřad národní bezpečnosti v Liberci.

¹⁴⁰ Archivní záznamy se v dataci příchodu Hložkovy revoluční gardy rozcházejí.

¹⁴¹ Ještě předtím se pokoušel získat pracovní pozici na Ministerstvu vnitra. Údajně měl zájem o místo na politicko-zpravodajském oddělení u plukovníka Bartíka. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Žádost o začlenění do politicko-*

komise (TNK). TNK soudily případy podle tzv. malého retribučního dekretu, tedy menší provinění, kterých se Čechoslováci měli během okupace dopouštět. Komise měly soudit hlášení se k německé nebo maďarské národnosti, politickou spolupráci s Němci a Maďary, členství ve fašistických organizacích, propagování, obhajování, vychvalování nebo podporu nacismu, fašismu a antisemitismu, společenský styk s Němci a Maďary přesahující míru nutnosti, terorizování Čechů a Slováků za cílem zalíbit se okupantům a další.¹⁴² Komise, které Rokos v Mladé Boleslavi předsedal, byla mladoboleslavskou veřejností a KSČ považována za nekompromisní a za nejspolehlivější v posuzování deliktů. Komise měla vyšetřovat případy majetných a vlivných mužů, kteří měli sympatizovat s nacistickým Německem. Rokos údajně některá šetření úmyslně protahoval a snažil se ovlivnit členy komise, aby souzeni byli zproštěni viny a osvobozeni. Podle archivních dokumentů nebylo takové Rokosovo jednání ojedinělé. Údajně se měl ve více případech angažovat na straně obviněných. Můžeme se domnívat, že tak činil hlavně kvůli vlastnímu obohacení. Jako předseda komise působil údajně velmi nespolehlivě. Jak je uvedeno ve zprávě uložené v ABS Praha: „...*trestní nálezy vyhotovené již v létě 1946 odesílal až v květnu 1947, tedy několik dní před skončením platnosti dekretu 138/1945 Sb., nebo je dokonce neposlal vůbec, čímž rozsudek pozbyl splatnosti.*“¹⁴³ Předsedou TNK v Mladé Boleslavi zůstal až do 4. května 1947. Je paradoxní, že člověk, který sám byl pro své delikty během vysídlovacích akcí na Liberecku stíhán a vyšetřován podle tzv. velkého retribučního dekretu, později předsedal další z retribučních institucí, která měla soudit jednání druhých.

V roce 1945 se stal členem strany KSČ, ale do února 1948 se údajně Rudolf Rokos nijak neúčastnil politického života. Pravděpodobně kvůli svému vyšetřování žil Rokos až do března 1948 v ústraní, kdy se opět začal politicky angažovat na okresních schůzích Národohospodářské komise (NHK).¹⁴⁴

Od července 1947 byl zaměstnán v tamějších Automobilových závodech, n. p., kde pracoval až do listopadu téhož roku. Se svou rodinou se přestěhoval do Jablonce nad Nisou, kde byl zaměstnán jako správce obchodní firmy Jantsch v Liberci, jejímž zakladatelem byl rakouský továrník. Od ledna 1948 působil také ve firmě J. Sick a

zpravodajské oddělení MV – Rudolf Rokos.

¹⁴² LOUDA, Jiří. *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce. Liberec, 2011.

¹⁴³ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *JUDr. Rudolf Rokos – prověření ze dne 11. června 1948.*

¹⁴⁴ Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec. *Žádost o začlenění do politicko-zpravodajského oddělení MV.*

synové se sídlem v Jablonci nad Nisou.¹⁴⁵ Tato firma se zabývala vývozem skleněných knoflíků.¹⁴⁶

V červnu 1948 byl Rokos pověřen Společnou správou Jabloneckých vývozních domů¹⁴⁷ kontrolou a zajištěním majetku exportních firem, rovněž působil ve firmě Skloexport.¹⁴⁸ Ještě předtím chtěl ale údajně vycestovat do zahraničí, neboť si v Mladé Boleslavi zažádal o vydání cestovního pasu. Průkaz mu ale vydán nebyl, protože byl u úřadů veden jako vyšetřovaná osoba.¹⁴⁹

Podle záznamů byl Rokos velký intrikán a vždy se snažil obohatit, i na úkor svých spolupracovníků. To dokládá i archivní pramen. Údajně měl od jistého autodopravce koupit zlaté hodinky v hodnotě 35 000 Kčs za asi 28 000 Kčs a následně je prodat za 36 000 Kčs. V jiném případě nejmenovaný svědek vypověděl, že Rokos na Liberecku navštěvoval blíže nespecifikovanou restauraci, v níž bylo u Rokose viděno množství vkladních knížek a větší množství hotovosti, které nebyly jeho majetkem.¹⁵⁰ Koncem roku 1948 se snažil ze zmocněného pracovníka ministerstva vnitřního obchodu (MVO) a správce Jabloneckých exportních domů vymámit vyšší obnos peněz na činnosti v obchodním domě, ten ale odmítl peníze vydat. Rokos poté údajně o zmocněnci roznášel pomluvy, konkrétně pomluvy o zpronevěře peněz v hodnotě několika desítek milionů Kčs. Obvinil také vedoucí osoby firmy Skloexport, že zavinily několikamilionové ztráty firmy, což ale nikdy nebylo prokázáno.

Po několika takových intrikách, které prováděl výhradně ve prospěch své osoby, byl za pomluvy v roce 1949 vyloučen ze strany KSČ, sesazen z pozice kontrolora v exportní firmě Skloexport a nasazen na manuální práci.¹⁵¹ Lze soudit, že takový osud musel mít na Rokose negativní vliv. Podle dostupných zpráv se z něj stal alkoholik,

¹⁴⁵ Výtažek ze životopisu Rudolfa Rokose, který je uložen v ABS. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Curriculum Vitae*.

¹⁴⁶ Stráž severu, roč. 2, č. 173, 1946 [viděno 20. 3. 2021], dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvkl/view/uuid:1af24f48-349b-4bce-995c-22b9c02e944a?page=uuid:9dc6f6ee-ca98-11e5-a54b-001b21d0d3a4&fulltext=sick>

¹⁴⁷ Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec. *Žádost o začlenění do politicko-zpravodajského oddělení MV*.

¹⁴⁸ Československá akciová společnost pro vývoz skla v Praze. In: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/rocnik-2018/02-2018/rok-1948-na-jablonecku.html>

¹⁴⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Rudolf Rokos – žádost o vydání cestovního pasu*.

¹⁵⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci*.

¹⁵¹ Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo národní bezpečnosti č. j. 6000/30389*.

náruživý hráč karet, údajně byl zanedbaný, špinavý, neoholený. Lidé z jeho okolí o něj údajně nejevili zájem, podle archivních záznamů se ho tito lidé dokonce báli. Údajně byl Rudolf Rokos schopen čehokoliv, co by bylo ve prospěch jeho osoby.¹⁵²

Pravděpodobně od roku 1948 trpěl Rudolf Rokos Bürgerovou nemocí,¹⁵³ kvůli které byl dokonce na léčení. Od března roku 1952 byl podle dostupných archivních záznamů kvůli své nemoci v pracovní neschopnosti.¹⁵⁴ Rokosův spolupracovník Karel Smutný měl údajně na začátku 50. let 20. století zaslechnout informaci o smrti Rudolfa Rokose. Poslední dostupné informace spojené se životem Rudolfa Rokose pochází z roku 1952. Je tedy pravděpodobné, že Rokos v 50. letech skutečně zemřel. V informacích dostupných na matričním úřadě města Jablonec nad Nisou není osoba Rudolfa Rokose zaznamenána. Z toho plyne, že Rudolf Rokos se k trvalému pobytu v Jablonci nad Nisou nikdy nepřihlásil. Jeho manželka Marie Rokosová, rozena Finkousová, se k trvalému pobytu přihlásila až v roce 1953. V Jablonci měla ale údajně přetrvávat od roku 1949. Ve své žádosti o trvalý pobyt ve městě z roku 1953 uvedla jako rodinný stav „vdaná“, který ale v následujícím roce změnila na „vdova“. Tento fakt potvrzuje domněnku, že Rudolf Rokos zemřel pravděpodobně v roce 1953. Přesné datum jeho úmrtí se doposud nepodařilo dohledat.¹⁵⁵

¹⁵² Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo národní bezpečnosti* č. j. 6000/30389.

¹⁵³ Bürgerova nemoc je vzácné a závažné onemocnění cév a nervů končetin, což vede až k odumírání tkáně. Tato nemoc je definována jako zánětlivé onemocnění, které je spojeno s tvorbou krevních sraženin. Bürgerova nemoc postihuje převážně muže ve věku od 25 do 40 let. [online 18. 5. 2020] <https://www.spektrumzdravi.cz/academy/burgerova-choroba-thrombangiitis-obliterans>

¹⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo národní bezpečnosti* č. j. 6000/30389.

¹⁵⁵ Za informaci děkuji Václavě Palanové z oddělení matrik a správních agend statutárního města Jablonec nad Nisou.

5.2 Činnosti a aktivity Rokosova policejního oddílu

Na činnost tzv. policejního oddílu nutno nahlížeti dvojím pohledem. Z prvního hlediska to byl policejní oddíl, z toho druhého zpravodajský oddíl. Po stránce policejní působil oddíl jako normální policejní útvar a vykonával všechny jeho povinnosti. Po stránce zpravodajské pak měla skupina za úkol shromažďovat informace o tzv. státně nespolehlivých osobách. K 17. červnu 1945 bylo evidováno 17 členů Rokosova oddílu.¹⁵⁶ Podle archivních dokumentů postrádala činnost oddílu jakýkoliv systém a morálku.

K hlavním činnostem tzv. policejního oddílu patřily domovní prohlídky¹⁵⁷, prohlídky osob vinných či podezřelých, jejich zatýkání a zadržování. Jedním z hlavních cílů skupiny bylo také pátrání po členech organizaci Werwolf. Organizace Werwolf byla skupina německých záškodníků, která existovala na konci druhé světové války a měla provádět partyzánské akce proti nepřátelům Německé říše.¹⁵⁸

Rokosovi muži údajně našli v okolních lesích velké množství třaskavin, zbraní a zásob potravin, které tu byly ukryty pro potřeby Werwolfů. Podle dochovaných dokumentů našli také jeho muži „tři válce o průměru asi 60 cm, mající tvar letecké bomby“, což byly pravděpodobně nádoby na zásoby, které tu letectvo příslušníkům Werwolfů shazovalo.¹⁵⁹

Jak je uvedeno výše, oddíl od počátku své existence fungoval jako policejní útvar, který osoby zatýkal, vyšetřoval, propouštěl či věznil ve svém sídle v Jablonecké ulici. Údajně bylo v kancelářích oddílu nalezeno několik záznamů, podle kterých Rokos a

¹⁵⁶ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný dne 20. července 1945 na úřadu Národní bezpečnosti v Liberci s Rudolfem Rokosem.*

¹⁵⁷ „Dne 30. května 1945 dostavili se ke mně 3 civilisté a jeden člen RG. Jsem zlatníkem v Liberci, Mistrovský vrch č. 2, aniž se legitimovali, prohledali můj byt. Jelikož nenašli žádných zbraní, také jsem nikdy žádných neměl, musel jsem otevřít pokladnu, z které odebrali veškeré v ni se nacházející se mě do opravy svěřené věci (zlaté kapesní hodinky, zlaté dámské hodinky, dámské náramkové a kapesní hodinky, prsteny, řetízky a hotovost přes 1000 říských marek.“ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zpráva policejnímu ředitelství v Liberci – Jan Schweiringer – 31. května 1945.*

¹⁵⁸ RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce.* Bakalářská práce. Liberec, 2017, str. 40.

¹⁵⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost.*

jeho muži zadrželi asi 100 osob (k 20. červenci 1945).¹⁶⁰ Zda je ale toto číslo konečné či nikoliv, nelze s určitostí říct.

Jak je uvedeno výše, zadrženými osobami byli v mnoha případech údajní váleční zločinci, okupanti či příslušníci a sympatizanti německého nacionalismu. Vězením si například prošli nejen členové NSDAP, ale také její funkcionáři. Věznění byli například Rudolf Adolf či Alfred Gäbel, kteří zastávali v NSDAP funkci Blockleiterů.¹⁶¹ Dalšími vězněnými členy NSDAP konkrétně byli Rudolf Amler, Ferdinand Gärtner, Otto Gottstein. Výše uvedení byli ve vazbě údajně drženi od 29. května 1945 do 7. června 1945.¹⁶² Výsledky vězněných byly zaměřeny na zjišťování přítomnosti členů organizace Werwolf.

Dalšími vězněnými byli také příslušníci zpravodajské služby SD Bruno Germann, Vilém Perskowitz¹⁶³, Josef Feix, Waltr Feix, Obersturmführer SA¹⁶⁴ Ervín Hoffman. Vězněno bylo také několik členů NSKK.¹⁶⁵

V sídle policejního oddílu v mnoha případech docházelo k násilnostem na zadržených osobách. Z výpovědi jednoho z vězňů: „Dne 26. června 1945 v ranních hodinách slyšel jsem velký nářek z hořených místností (pravděpodobně z výslechových místností – pozn. autora), načež byl přiveden dolů jeden ze spoluvězňů, který byl krvavě zraněn přes obličej, byl však ihned odveden do jiného sklepa.“¹⁶⁶ S vězni nebylo ze strany příslušníků policejního oddílu zacházeno lidsky. Trýznitelé údajně své vězně bili holí a vráželi jim pod nehty vidličky. Podle Rokose byl tento způsob mučení zvolen proto, že zadržené osoby byly vycvičeny v odolnosti. Doslovný přepis jeho slov zní:

¹⁶⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost.*

¹⁶¹ Blockleiter byla nižší politická funkce národně socialistické strany nacistického Německa (NSDAP). Blockleiter měl na starost šíření nacistické propagandy v okupovaném městě a dohled nad obyvatelstvem při dodržování zásad nacistické ideologie.

¹⁶² Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci.*

¹⁶³ Počestěné verze německých jmen byly čerpány z archivních pramenů, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek v Praze.

¹⁶⁴ Obersturmführer byla vojenská hodnost nacistického Německa.

¹⁶⁵ NSKK neboli Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps byla nacistická organizace, která zajišťovala přepravu jednotek SA, in: *Nacionálně motoristický sbor* [online], [viděno 13. 11. 2020], dostupné: <https://www.valka.cz/Nacionalnesocialisticky-motoristicky-sbor-t294>

¹⁶⁶ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Vilémem Perskowitzem.*

„Jedná se o osoby odborně školené, ke všemu odhodlané, v nacistické ideologii vyrostlé a jí oddané i za cenu ztráty života.“¹⁶⁷

K některým incidentům mezi Rokosovými muži a německy mluvícím obyvatelstvem docházelo při vysídlování i na veřejných místech v Liberci. Někteří očití svědkové takové počínání schvalovali, jiní naopak kritizovali. Ke kritikům patřil například i velitel sovětských jednotek Rudé armády pplk. Rumjencev: *„Způsob, jakým RG akci prováděla, vzbudil nelibost také u nového velitele ruské posádky v Liberci pplk. Rumjenceva, který poukázal po jistých incidentech na to, že když Češi chtějí nějakého Němce odstřelit, mají to udělat ve sklepě nebo na izolovaném místě a když chtějí Němcům něco vzít, mají prý to vzít v bytě a ne v pravé poledne na fregventovaném místě.“¹⁶⁸*

O násilnostech vypovídali i vězni Ervín Hoffman a Vilém Perskowitz. Jak vypověděl Ervín Hoffman: *„24. června 1945 přišlo ke mně šest pánů v civilu, zatkli mne a odvezli autem do Liberce, Jablonecké ulice, a jako důvod zatčení udali mou příslušnost u SD a SA. K tomu dodávám, že jsem v SD nebyl. Byl jsem Obersturmführer SA a jako takový byl jsem přidělen k SA služebně do Mladé Boleslavi, kde jsem byl jako zkušební komisař pro sportovní výkony SA... 6. května 1945 jsem odjel zpět do Vrkošovic. Ze začátku mé vazby v Jablonecké ulici byl jsem několikrát ztlučen krátkým bičem, v poslední době bylo se mnou zacházeno slušněji. Byl jsem několikrát vyslýchán za přítomnosti osmi mužů, mezi nimi byl i Rokos. Ptali se mě, zda jsem byl u SD, zda v okolí mého bydliště existuje organizace Werwolf, zda znám některé její členy, zda jsem odevzdal rádio apod.“¹⁶⁹*

Vilém Perskowitz svou výpovědí potvrdil domněnky o násilnostech v Jablonecké 22: *„Dne 25. června 1945 v odpoledních hodinách dostavili se za mnou do zaměstnání dva muži civilisté, kteří mne vyzvali, abych je následoval, ježto ode mne potřebují nějaké výpovědi. Byl jsem pak odveden jimi do Jablonecké ulice 22, kde se mnou byly sepsány moje osobní data a odebrány mi mé věci, mezi jiným též kapesní niklové hodinky bez řetízku a 300 říšských marek. Pak jsem byl odveden do sklepa, kde již bylo asi 16 osob...Po deseti dnech jsem byl předveden poprvé k výslechu, který se opakoval*

¹⁶⁷ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost.*

¹⁶⁸ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost.*

¹⁶⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Ervínem Hoffmanem.*

*též následujícího dne. Byl jsem dotazován po mojí politické činnosti a zda jsem byl členem SD. V pověření SD podával jsem zprávy o náladě místního obyvatelstva a zprávy situační. Při prvním výslechu bylo mi nařízeno položit na židli a bylo mi obuškem tlučeno na zadní část těla hrubým způsobem. Druhý výslech se obešel bez tlučení.*¹⁷⁰

V obou případech byli vězni nejprve mučeni a bití a následně se jejich další výslechy údajně obešly už bez násilí. Co pachatele k tomuto postupu přimělo, nelze s určitostí říct. Pravděpodobně chtěli podezřelého zastrašit. Lze se také ale domnívat, že si na nich vybili svou zlost či tu jednoduše platila odplata. Nelze ani vyloučit, že se u příslušníků policejního oddílu jednalo o obyčejný sadismus.

Jak je uvedeno výše, jedním z dílčích úkolů strážných oddílů bylo také pátrat po členech Werwolf. I Rokosův tzv. policejní oddíl měl mimo jiné za úkol po členech této skupiny pátrat. Rokosovi muži údajně v lese v okolí Liberci našli skladiště zbraní, traskavin a zásob potravin, které podle nich mělo patřit ukrývajícím se Werwolfům.

Konstancie Vulterová¹⁷¹ ale u výslechu na Státním zastupitelství v Liberci vypověděla, že zásoby potravin ukryté v lese měly být pro oddíly Rudé armády. Podle ní byly libereckou nábytkářskou firmou dodány Rudé armádě čtyři dřevěné nádoby podobné bombám. Ty měly být údajně naplněny zásobami a určeny pro ruské vojáky, pokud by se museli při osvobození Liberce a okolí stáhnout a ukrýt do lesů.¹⁷² Podle nálezu těchto zásob vyplývá, že zřejmě k žádnému podobnému ústupu Rudé armády nedošlo.

Konstancie Vulterová byla údajnou milenkou tehdejšího vedoucího SD Wondraka.¹⁷³ Potvrdila, že členové Werwolf byli podrobováni zvláštnímu výcviku. Informace o tom prý zaslechla z Wondrakova telefonického rozhovoru.¹⁷⁴ O tom lze soudit, že i přes vztah, který spolu udržovali, neprozradil Wondrak Vulterové ohledně Werwolfů prakticky nic.

¹⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Vilémem Perskowitzem.*

¹⁷¹ Konstancie Vulterová údajně pracovala jako stenotypistka na úřadu SD v Liberci. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci.*

¹⁷² Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci.*

¹⁷³ Vulterová byla údajně pozdější milenkou Rudolfa Rokose. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci – Konstancie Vulterová.*

¹⁷⁴ Tamtéž.

Hermann Wondrak se narodil v Liberci a po roce 1938 byl agentem německé tajné služby. V roce 1940 se stal členem Waffen-SS a o tři roky později pak vedl pobočku bezpečnostní zpravodajské služby SD Liberec. Wondrak byl po válce velmi aktivní v tzv. Gehlenově organizaci, což byla zpravodajská organizace založená v roce 1945 americkou okupační správou na území Německa. Hlavním cílem bylo shromažďování vojenských a hospodářských informací z Polska, Československa a Německa, respektive částí, která byla pod sovětskou okupační správou. Wondrak se stal jedním z vedoucích Gehlenovy organizace.

I přes to, že tato organizace byla založena americkou správou okupačního pásma, byli v ní angažováni především Němci, konkrétně Němci, kteří byli velmi aktivní taktéž za války. Wondrak do skupiny Dienststelle 120 (lze přeložit jako Služebna 120) dosazoval lidi, se kterými se pravděpodobně znal a věděl, že měli s prací ve zpravodajských službách zkušenosti, což vyplývá z faktu, že několik členů organizace bylo bývalými zaměstnanci liberecké pobočky SD.¹⁷⁵ Existence Dienststelle 120 jistě napomohla k vypjatým vztahům mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem, což později vyústilo v tzv. studenou válku.

¹⁷⁵ *Die Geschichte der Organisation Gehlen und des BND 1945–1968: Umriss und Einblicke*, 2013, [online], dostupné z: http://www.uhk-bnd.de/wp-content/uploads/2013/05/UHK-BND_Bd2_online-12.pdf

5.2.1 Konkrétní násilné excesy členů tzv. policejního oddílu

V Jablonecké ulici, č. p. 22, měl tzv. policejní oddíl nejen pokoje pro členy, kanceláře a místnosti využívané pro výslechy, ale také provizorní vězení. Podle materiálů, které byly po likvidaci oddílu nalezeny, bylo v budově zadržováno a vězněno asi 100 osob. Je zaznamenáno, že minimálně 3 osoby německého původu v Jablonecké ulici zemřely.

Při jednom z výslechů měl údajně zemřít MUDr. Bedřich Werner.¹⁷⁶ Zemřel údajně na následky mozkové mrtvice. Příčinou smrti také ale mohlo být mučení, které výslechy doprovázelo. Doktor Werner byl členy oddílu zadržen a vyslýchán údajně proto, že měl odstraňovat tetování členům SS.¹⁷⁷ Zda tomu tak skutečně bylo, se dohledat nepodařilo. Stejně tak se nepodařilo v záznamech dohledat, kdo byl při výslechu doktora Wenera přítomen.

Další dvě osoby, které zemřely za zdmí vězení policejního oddílu, byly Otto Blasi¹⁷⁸ a Gustav Benesch.¹⁷⁹ Oba zmiňovaní měli být Rokosovými muži zastřeleni. Podle zprávy, která byla sepsána pro odbor politického zpravodajství ministerstva vnitra, měli údajně i přes zákaz držet zbraně.¹⁸⁰ Rokos měl údajně rozhlasovou výzvou upozornit liberecké Němce na zákaz držení zbraní a nutnosti jejich odevzdání do jejich úřadovny. Ti, kteří zbraně do 24 hodin neodevzdali, měli být „zlikvidováni“. Pro vykonání popravky byla sestavena „popravčí četa“, která se skládala ze členů Rokosova policejního oddílu. Popravčími měli být Rudolf Rokos, Robert Malý, Miroslav Fiala, Josef Černohorský, Jaroslav Bezstarosta, Oldřich Moucha a jeden z bratrů Regnerů, pravděpodobně to byl Václav Regner.

Podle výpovědi Rudolfa Rokose bylo údajně u Otty Blasiho nalezeno velké množství neodevzdaných zbraní, proto byl Blasi zatčen, vyslýchán a popraven. Rudolf Rokos vypověděl: „*Ještě týž den rozhodnutí o jeho trestu jsme Blasiho ve sklepě budovy naší služebny ze služebních pistolí zastřelili. Výkonu provedení jsem se zúčastnil já,*

¹⁷⁶ Jeho jméno je v archivních pramenech počestěno.

¹⁷⁷ Členové SS měli vytetované znaky SS, které bylo jakýmsi poznávacím znamením. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Policejní oddíl RG v Liberci.*

¹⁷⁸ Otto Blasi se narodil 7. února 1898 ve Mšeně, později bytem v Liberci. Informace jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek v Praze.

¹⁷⁹ Gustav Benesch se narodil 15. září 1886 v Horní Suché, později bytem v Liberci. Informace jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek v Praze.

¹⁸⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Policejní oddíl RG v Liberci.*

*Fiala a snad také Malý a Bezstarosta. Já jsem vypálil na Blasiho celkem 4 rány a kolik ran vystřelili ostatní není mi známo.*¹⁸¹ Podle jeho slov lze soudit, že vražda Otty Blasiho byla velmi brutální. Po jeho smrti byl u Blasiho nalezen jeden revolver, nikoliv celé skladiště.

K vraždě Gustava Benesche došlo také v budově úřadu policejního oddílu. Stejně jako Blasi měl být i Benesch zadržen z údajného neoprávněného držení zbraní. V tomto případě se ale žádná zbraň nenašla. Vraždu Benesche měl údajně vykonat Miroslav Fiala ve sklepě budovy č.p. 22 zastřelením automatickou zbraní. Miroslav Fiala v průběhu svého vyšetřování uvedl: *„Pro jaký trestný čin a kdo je odsoudil mi není známo. Poprava těchto dvou vězňů byla provedena v odlehlé sklepní místnosti, aby druzí vězňové neslyšeli střelbu a rovněž tato střelba, aby nebyla slyšena mimo budovu. Popravě těchto vězňů byli přítomní mimo mne vedoucí Rokos, dále Jiří Rudolf, Josef Černohorský a ještě několik jiných. Všichni jsme stříleli z pistole. Já jsem střílel z pistole ráže 6,75 mm a vystřelil jsem asi 5 nábojů na vězně.*¹⁸²

Po zastřelení prvního vězně Blasiho byl přiveden do stejné místnosti i druhý vězněn a rovněž okamžitě zastřelen. Už jen pohled na mrtvé tělo Otty Blasiho musel být pro Gustava Benesche psychický nátlak až trýzeň. K oběma vraždám došlo 6. června 1945 a podle výpovědí nebyly o těchto vraždách sepsány žádné protokoly, tudíž neexistuje o nich žádný úřední záznam. Archiválie s výpověďmi Rokosových mužů a samotného Rudolfa Rokose však vypovídají o tom, že k činům skutečně došlo.¹⁸³

Výpovědi uvádějí, že mrtvoly Blasiho a Benesche zůstaly ve sklepení do druhého dne a poté byly převezeny do libereckého krematoria, kde údajně proběhla kremace bez povolení místních úřadů.¹⁸⁴ V srpnu 1945 byli členové, kteří se podíleli na vraždách Otty Blasiho a Gustava Benesche, zadrženi a Krajské soudní oddělení v Liberci na ně uvalilo vazbu. Oficiální bezpečnostní složky je sledovali ale již od června 1945. Činy spáchané členy tzv. policejního oddílu byly natolik závažné a brutální, že proti nim musely zakročit i tehdejší bezpečnostní útvary a vyšetřovací orgány, navíc v době vyhroceného nacionalismu, kdy bylo násilí běžně tolerováno.

¹⁸¹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Policejní oddíl RG v Liberci.*

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva Krajskému soudnímu oddělení v Liberci.*

¹⁸⁴ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Policejní oddíl RG v Liberci.*

Další z obětí je Ing. Rudolf Rotter. Násilná smrt Rottera a jeho rodiny patří k nejznámějším případům násilných excesů, které ozbrojené jednotky Revolučních gard v Liberci vykonaly. Rudolf Rotter byl znám jako jeden z libereckých antifašistů, tedy osob, které veřejně vystupovaly proti okupantům.

K vraždě Ing. Rudolfa Rottera a jeho rodiny došlo údajně v noci z 20. na 21. června 1945 v místě jejich bydliště v Ehrlichově ulici¹⁸⁵ (dnes Matoušova ulice)¹⁸⁶. Asi kolem 1. hodiny v noci vnikl Rokos se svými muži do bytu Rottera a jeho rodiny. Rudolfa Rottera údajně okamžitě zadrželi a odvěkli do vězení v Jablonecké ulici.

Po odvedení Rottera do vězení vykonali Rokosovi muži vraždu na zbylých členech této rodiny. Mezi zabitými byla Rotterova žena, dcera a jeho tchýně, rodinná známá, jejíž muž byl údajně již v té době internován v Oblastním sběrném středisku v Liberci, další tři děti a služebná.¹⁸⁷

Oběťmi této hromadné násilné vraždy se stali Emilie Rotterová (nar. 1896), manželka Rudolfa Rottera, Alžběta Rotterová (nar. 1923), Marie Streuberová (nar. 1914), Ingrid Streuberová (nar. 1939), Jan Streuber (nar. 1940), Haneloba¹⁸⁸ (nar. 1943), Marie Kaiserová (nar. 1913) a Emma Meisnerová (nar. 1870).

Podle dochovaných záznamů byla nejprve zavražděna Marie Kaiserová a poté se pachatelé zmocnili Rudolfa Rottera. K zabití výše uvedených osob došlo zvlášť bestiálním způsobem. Údajně byla část obětí udušena a částečně pobita sekerou.¹⁸⁹ Co se dále dělo s mrtvolami, není ve spise uvedeno. Předpokládejme, že stejně jako při vraždách v Jablonecké ulici, byla i tato mrtvá těla bez vědomosti příslušných úřadů odvezena ke zpopelnění.

Poté, co byl Rudolf Rotter násilně odvěčen ze svého domu, byl s největší pravděpodobností odvezen do vězení v Jablonecké 22. Tam byl podle vyšetřovacího spisu vyslečen, mučen. Za několik dní pak byl údajně spolu s dalšími vězni převezen k horské chalupě Smědava (poblíž města Frýdlant), kde byl pohřben.¹⁹⁰ Otázkou

¹⁸⁵ V údajích o čísle popisném se archivní záznamy rozcházejí. Některé uvádějí č. p. 1, jiné uvádějí č. p. 26.

¹⁸⁶ Informace čerpána z aplikace Marushka – aplikace se zdigitalizovanými historickými mapami města Liberce. Dostupné z: <https://marushkapub.liberec.cz>.

¹⁸⁷ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Výpověď Jana Soukupa*.

¹⁸⁸ Doslovný přepis jména uvedeného v archivních materiálech, které jsou uloženy v ABS Praha.

¹⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva Jana Soukupa ze dne 30. ledna 1953*.

¹⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Výpověď Jana Soukupa*.

zůstává, zda byl Rudolf Rotter zavražděn již v Liberci v Jablonecké ulici, či až na místě svého pohřbení.

Na vraždě Rudolfa Rottera se nepřímo podíleli také členové skupiny „Skuteč“, která vznikla v květnu 1945. Skupinu utvořil jistý Ludvík Špirk pod označením bojová skupina „Skuteč“¹⁹¹. Skupina měla na Frýdlantsku za úkol činit veškerá opatření potřebná pro zjednaní klidu a pořádku v prvních porevolučních dnech. Údajně oddíl čítal asi 100 mužů, kteří byli rozděleni na tři čety.

V polovině května 1945 odjela celá bojová skupina do severních Čech, konkrétně do Liberce. Po jejich příjezdu měli rozkázáno zůstat ve vlaku, během toho npor. Špirk odešel do centra Liberce pro informaci, kam se má celá skupina odebrat.¹⁹² „Skuteč“ pokračovala z Liberce dál na Frýdlantsko, konkrétně do Hejnic a Bílého Potoka.

Každá ze tří vytvořených čet byla pověřena jinou prací a jinými funkcemi. Vedení vytvořilo skupiny strážné, výkonné, skupiny se zpravodajskými orgány a skupiny řidičů. Špirkova skupina, tedy skupina, které Špirk velel, byla nadřizena ostatním skupinám a jakýmsi velitelstvím zbylým skupinám.

Skupina se účastnila také poprav libereckých Němců. Pověřeni členové bojové skupiny „Skuteč“ odjeli z Frýdlantska na příkaz Špirka do Liberce, kde dostali za úkol odvézt z Jablonecké ulice zadržené osoby k horské chatě Smědava. Člen skupiny Jan Benátský při výslechu uvedl: *„Po krátké době přivedli členové RG asi 9 osob k našemu autu a v pravém slova smyslu byly do našeho auta zahrnány, nemohu říct, že by tyto lidi sami do auta šli dobrovolně. V jejich tvářích jsem pozoroval, že prošli určitou zkouškou utrpení a byly viditelně známky týrání na jejich těle.“*¹⁹³

Jak vypověděl Benátský, byli vězni zbídačeni takovým způsobem, že smrt podle něj pro ně byla vysvobozením. Vězně údajně dovezli na místo určené na Smědavě a jejich cesta prý pokračovala zpět do Hejnic. Nelze s určitostí říct, zda se příslušníci bojové skupiny přímo účastnili poprav libereckých Němců.

Na podzim roku 1946 došlo v bezprostřední blízkosti horské chaty Smědava k nalezení hromadného hrobu. Nalezen byl údajně díky zápachu, který z mělkého hrobu vycházel, a také díky nálezů lidských ostatků, které vyhrabala zvěř. Pohled to musel být

¹⁹¹ Název je odvozen od obce Skuteč v okrese Hlinsko.

¹⁹² Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zápis o výpovědi s Janem Benátským ze dne 4. prosince 1952.*

¹⁹³ Tamtéž.

bezesporu otřesný a u českých občanů vyvolal vlnu nevole. Nalezena byla těla 17 zavražděných osob, včetně Ing. Rudolfa Rottera, což potvrdil i jeden z tehdejších účastníků pohřbívání.¹⁹⁴ Byly nalezeny lékařské zprávy, konkrétně zprávy ze zubních vyšetření, podle kterých bylo možné tělo patřící libereckému antifašistovi určit.¹⁹⁵ K oficiální identifikaci Rudolfa Rottera ale nedošlo, neboť byl v prosinci roku 1946 zpopelněn. Jediným důkazem o vraždě tedy zůstává výpověď očitého, přímo se podílejícího svědka.

V archivu byl nalezen zápis z výpovědi Josefa Šebka, který byl Oblastní kriminální úřadovnou v Liberci vyzván k asistenci při exhumaci mrtvol na Smědavě. *„Můj úkol byl asistovat při prováděném výkopu mrtvol tam pohřbených a zjišťovat jejich totožnost. Mým úkolem bylo snímání otisků prstů a pořizování popisu mrtvol. Při zjišťování vykopaných mrtvol na Smědavě a sice v nízkém lese, blíže jedné chaty, byl nalezen hromadný hrob, kde v hloubce 60 až 80 cm byly nalezeny 4 mrtvoly, z nichž jedna mrtvola byla přesně podle popisu a podle doznání určitých přítomných svědků, jejichž jména si již nepamatují, byla zjištěna totožnost zmizelého Ing. Rottera.“*

Ing. Rotter v hrobě ležel na boku pravé strany hlavou k zemi a pravou paži měl pod sebou. Levou paži měl údajně položenou navrchu levého boku a byl otočen zády k chatě Smědava. Údajně byl oblečen v tmavém obleku.¹⁹⁶

Prakticky ihned po uklidnění situace v pohraničí se Rotterův bratr Karel Rotter¹⁹⁷ domáhal vyšetřování vraždy svého bratra a jeho rodiny. Jak bylo uvedeno v žádosti Karla Rottera, neměl tušení, jaký osud stihl jeho bratra Rudolfa, zda je mrtev či zdrav. Doslovný přepis žádosti zní: *„Potřebuji nyní věděti, co se stalo s panem Rudolfem Rotterem, Liberec, Ehrlichova 26, zda-li byl také zavražděn, či zda je nezvěstný a možno-li počítati, že ještě žije apod. Příbuzní se dotazovali na Ředitelství národní bezpečnosti, případně chtěli viděti fotografie zavražděných, aby mohli identifikovat i jej, ale nebylo jim to povoleno.“*

Poznatky o vraždě Rudolfa Rottera a jeho rodiny mají v české historiografii značné zastoupení. Tímto násilným aktem se zabýval například historik Tomáš Staněk

¹⁹⁴ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva Jana Soukupa ze dne 30. ledna 1953.*

¹⁹⁵ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Liberci – Zpráva o zjišťování totožnosti ze dne 17.12.1946.*

¹⁹⁶ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zápis o výpovědi Josefa Šebka ze dne 31. prosince 1952.*

¹⁹⁷ Karel Rotter pracoval na Ministerstvu zahraničních věcí v Praze. Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřední záznam z 2. 10. 1950.*

v publikacích Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování¹⁹⁸ nebo Perzekuce 1945¹⁹⁹. Na tento násilný čin také odkazuje historička Kateřina Portmann například v publikaci Život na československých hranicích²⁰⁰ nebo v Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945.²⁰¹ Tématem se zabývá také v knize Liberec.²⁰² Tento exces je zmiňován i v edici Arburg – Staněk.²⁰³

Do povědomí liberecké veřejnosti se mohl dostat i díky jedné z aktivit divadelního uskupení Krutý krtek. Jedná se o jedno z témat procházky Libercem po stopách revolučních gard a odsunutých Němců, kdy autoři čerpali informace z dostupných historických monografií pojednávající o tomto kontroverzním období našich dějin. Krutý krtek spojuje divadelní představení s pozapomenutými dějinami. Ve velké míře se věnuje regionálním dějinám a tím se snaží docílit, aby se na nedávnou minulost nezapomnělo. Procházka je spojena s libereckými místy, kde se odehrávalo poválečné vysídlování Němců.²⁰⁴

¹⁹⁸ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 41.

¹⁹⁹ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945*. Praha: Ise, 1996, 231 s.

²⁰⁰ PORTMANN, Kateřina a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, str. 21.

²⁰¹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*. In: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. *Země a kultura ve střední Evropě*, sv. 15, str. 134.

²⁰² MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. *Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst*, str. 328.

²⁰³ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování. Ve *Středoklukách: Zdeněk Susa*, 2010, 329 s.

²⁰⁴ Krutý krtek [online], dostupné z: <http://www.krutykrtek.cz/odsunuti.html>

6 Vyšetřování Rudolfa Rokose a jeho mužů

Na počátku roku 1945 prezident Edvard Beneš podepsal dekret pod číslem 6/1945 s názvem „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech“. Po několika úpravách byl tento dekret vydán jako „Dekret prezidenta republiky č. 16 z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a mimořádných lidových soudech“ s platností od 9. července 1945.²⁰⁵ Tento dekret prezidenta republiky bývá označován jako velký retribuční dekret.

K retribučním soudním řízením docházelo před Národním soudem (NS), mimořádnými lidovými soudy (MLS) a trestnými nalézacími komisemi (TNK).²⁰⁶ NS a MLS formálně spadaly pod správu ministerstva spravedlnosti. Vedli jej zástupci Československé strany národně socialistické. TNK byly zřízeny komunistickým ministerstvem vnitra při okresních národních výborech (ONV). To, že retribuční soudnictví bylo v rukou československých národních socialistů i komunistů, vedlo ke konfliktům, které vyústily v únorové události 1948.²⁰⁷

Trestní nalézací komise (TNK) byly tzv. úředními tribunály se soudními kompetencemi pod správou ministerstva vnitra. TNK vznikly hlavně pro aplikování dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. v praxi. Dekret č. 138/1945 Sb. pojednával „o trestání některých provinění proti národní cti“. Je znám také jako malý retribuční dekret.²⁰⁸

Při ONV byly sestaveny také bezpečnostní komise, které měly za úkol shromažďovat udání a další trestní oznámení. Tyto komise rozhodovaly o tom, zda se jednalo o čin trestný retribučním soudem, tzn. trestný čin podle tzv. velkého retribučního dekretu, či o kriminální čin. Ten byl postoupen okresnímu soudu a vyšetřování probíhalo při SNB. Pokud ale komise shledala, že se jedná o trestný čin souzený podle tzv. malého retribučního dekretu, byl daný případ předložen TNK.²⁰⁹

Velký retribuční dekret vytvořil systém mimořádných lidových soudů, které sídlily

²⁰⁵ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, Historie. Str. 56.

²⁰⁶ KMOCH, Pavel a Kateřina PORTMANN. *Pomsta, nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích: Vengeance of justice? Penal commissions in the Czech lands*. Fontes Nissae = Prameny Nisy. 2011, s. 185-206.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, Historie. Str. 153.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 154.

v městech s krajskými soudy. Tyto soudy měly původně svou soudní moc vykonávat jeden rok a měly soudit obviněné v rámci zrychleného soudního procesu. Mimořádné lidové soudy byly složené z pěti soudců, z toho jeden soudce profesionál a čtyři soudci z lidu. Ti byli vybráni a jmenováni národními výbory a schváleni centrální vládou.²¹⁰

Mimořádný lidový soud byl zřízen také v Liberci. MLS svou činnost zahájil na konci roku 1945 a v jeho čele stanul Jiří Dvořák. MLS Liberec tvořilo 7 okresních soudů: Frýdlant v Čechách, Chrastava, Jablonec nad Nisou, Jablonné v Podještědí, Liberec, Nové Město pod Smrkem a Tanvald. Při každém z okresních soudů byla zřízena vyšetřovací komise, která měla za úkol shromažďovat materiály k soudním jednáním. Zároveň také rozhodovala o tom, zda bude souzený postaven před MLS nebo před řádný soud.²¹¹

Chování Rokose a jeho mužů vůči německy mluvícímu obyvatelstvu bylo natolik bestiální a brutální, že se skupina kolem Rokose dostala do hledáčku československých orgánů. Činnost policejního oddílu byla tedy pravděpodobně značně kontroverzní, neboť již v srpnu 1945 byli Rudolf Rokos a jeho spolupracovník Miroslav Fiala zadrženi a vězněni SNB v Liberci v Lauferově ulici. Oba se provinili tím, že rozhodli a přímo byli aktivní při vraždách Otty Blasiho a Gustava Benesche. Na žádost ministerstva vnitra měli být Rokos a Fiala převezeni do věznice Praha-Pankrác: „*Ministerstvo vnitra žádá, aby výše uvedený Rokos a jeho společníci byli ihned předáni se všemi spisy do policejní vazby v Praze na Pankrác k doplnění výslechu a k posouzení jejich činů z hlediska zpravodajského.*“²¹² Příslušníci SNB v Liberci byli Úřadem národní bezpečnosti pověřeni, aby po celou dobu internace Rokose a Fialy proti nim hledali a sbírali důkazy. Měli se soustředit hlavně na důkazy majetkových deliktů, ke kterým za fungování tzv. policejního oddílu mělo docházet.²¹³

Odtud byli údajně 27. srpna 1945 v 5:00 Rokos s Fialou eskortováni přepadovým oddílem SNB Místního velitelství v Liberci na liberecké nádraží. Odjezd z Liberce byl naplánován na 6:05 a do Prahy údajně přijeli v 9:45. Z tehdejšího Wilsonova nádraží

²¹⁰ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010, 504 s. Novověk, sv. 9. Str. 117.

²¹¹ KOČOVÁ, Kateřina, Zdeněk RADVANOVSKÝ a Jitka SUCHÁ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: UJEP, 2001, 104 s. Juvenilia. Str. 98.

²¹² Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti v Liberci – Rokos a spol. č. j. 10432 ze dne 16. srpna 1945*.

²¹³ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti v Liberci – Rokos a spol. - trestní řízení ze dne 24. srpna 1945*.

(dnes Hlavní nádraží) měli být oba vězni eskortováni vězeňským autem do vězení krajského soudu na Pankráci. K tomu nakonec ale údajně nedošlo a Rokos s Fialou byli předáni Ústřední vyšetřovací komisi ve Washingtonské ulici v Praze.²¹⁴

Na konci roku 1945 s oběma začalo trestní stíhání, které zahájilo Státní zastupitelství v Liberci. Oba zmiňovaní měli být trestáni pro trestný čin podle §10 Dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.²¹⁵, který zněl: „*Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§18) zneužil tísně způsobené národní, politickou či rasovou persekucí, aby se obohatil na úkor státu, právnické či fyzické osoby, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin žalářem od pěti do deseti let.*“²¹⁶ Podle dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., který je označován jako velký retribuční dekret, byli souzeni primárně nacističtí váleční zločinci a kolaboranti. Nyní ale byli podle tohoto dekretu trestáni ti, kteří původně měli pohraničí od německého živlu „očist’ovat“.

Vyšetřování a dání do vazby měli být i další ze spolupracovníků Rudolfa Rokose. Oldřich Moucha měl být uvalen do vazby s podezřením, že byl přítomen při rozhodování o vraždě Otty Blasiho a tím se tedy nepřímo účastnil jeho smrti. Minimálně se provinil tím, že o vraždách věděl, nezabránil jim a ani je nenahlásil.

Mezi další, kteří měli být trestně stíháni, byli Josef Černohorský a Jaroslav Bezstarosta. Oba byli podle výpovědí uvedených výše přítomni při vraždách v úřadovně v Jablonecké 22. Všichni tři uvedení, tedy O. Moucha, J. Černohorský a J. Bezstarosta, měli být stíháni za své činy z období 20. května 1945 – 29. června 1945. K zatčení u výše uvedených třech členů policejního oddílu ale nedošlo. Podle archivních záznamů se v tomto směru vyčkávalo do dalších pokynů, pravděpodobně od ministerstva vnitra.²¹⁷

Trestu se nedočkal ani Rokos s Fialou, protože nedlouho po jejich příjezdu do Prahy

²¹⁴ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti ve věci Rokos a Fiala – eskorta přepadovým oddílem z Liberce do Prahy ze dne 27. srpna 1945.*

²¹⁵ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti ve věci Rudolf Rokos a spol. – trestní řízení ze dne 2. ledna 1946.*

²¹⁶ Výtažek z Dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=16&r=1945>

²¹⁷ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti v Liberci – Krajské soudní oddělení, č. j. 2273/45-II.*

byli propuštěni na svobodu. K tomu jim údajně dopomohl plukovník Bartík.²¹⁸ Po celou dobu existence tzv. policejního oddílu Rokos s Bartíkem spolupracoval a údajně ho o dění v severočeském pohraničí informoval. Trestní stíhání, které bylo proti Rokosovi a Fialovi zahájeno, bylo v březnu 1946 bez výsledku a odůvodnění zastaveno.²¹⁹ Řízení nebylo pravděpodobně nikdy obnoveno.

Důležitou roli po zatčení Rokose a Fialy sehrál Karel Smutný.²²⁰ Ten nejen, že po Rokosově zatčení a odvezení do vazby spolupracoval se zbývajícími členy tzv. policejního oddílu, působil také jako spojka mezi zadrženým Rokosem a jeho muži. Přes osobu Karla Smutného tedy probíhala jejich veškerá komunikace.

V červenci 1945 byl Rokosův tzv. policejní oddíl na příkaz ministerstva vnitra rozpuštěn a zlikvidován. Ke konečnému ukončení činnosti policejního oddílu revoluční gardy mělo dojít 20. července 1945. Situace mezi orgány národní bezpečnosti a příslušníky oddílu byla údajně velmi vypjatá a téměř došlo k přestřelce. I zde svou roli sehrál plk. Bartík, který údajně po celou dobu existence oddílu Rokosovi a jeho mužům sliboval legalizaci jejich skupiny.²²¹ K tomu ale nedošlo a Rokosovi muži se pravděpodobně nechtěli tak snadno vzdát. K rozpuštění oddílu došlo pravděpodobně hlavně díky uvěznění Rudolfa Rokose.

²¹⁸ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec, zpráva: *Revoluční garda v Liberci – činnost.*

²¹⁹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo vnitra – odbor pro politické zpravodajství v Praze ze dne 9. 3. 1946.*

²²⁰ O něm více kapitola Rokosovci.

²²¹ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo vnitra – odbor pro politické zpravodajství v Praze ze dne 9. 3. 1946.*

7 Rokosovci

Do tzv. policejního oddílu Rudolfa Rokose bylo vyčleněno několik příslušníků z Hložkovy revoluční gardy. Podle jakých kritérií byly tyto osoby vybrány k členství policejního oddílu, nelze dohledat. Podle informací, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek v Praze, ani sami vybraní členové odůvodnění jejich výběru neznali.²²² Můžeme se domnívat, že při výběru spolupracovníků Rokose sehrály své role vzájemné sympatie. Skupina byla složena z celkem 17 mužů.²²³

Následující kapitola popisuje život některých členů před působením v policejním oddílu a jejich vztah k Rudolfu Rokosovi. Konkrétně to jsou Jaroslav Bezstarosta, Václav Regner. Všechny příslušníky tzv. policejního oddílu spojovalo členství v partyzánské skupině Pavla Hložka a následná spolupráce s Rudolfem Rokosem v policejním oddíle. Byli také obeznámeni, že v době vyšetřování jejich činnosti, měli být nápomocni při vyšetřování činnosti policejního oddílu a nesměli opustit město Liberec, což ale s velkou pravděpodobností nedodrželi.

Jaroslav Bezstarosta se narodil 7. listopadu 1913 v Mladé Boleslavi. Po ukončení středoškolského vzdělávání pracoval jako technický úředník ve Škodových závodech v Mladé Boleslavi.²²⁴ Od roku 1944 působil v partyzánském hnutí na Mladoboleslavsku. Měl za úkol se starat o ruské zajatce a také o československé chlapce, kteří utekli před gestapem. Chlapce se snažil vychovat ve prospěch československých ozbrojených skupin. To znamená, že se snažil vychovat další bojovníky za svobodu. „*Začátkem května 1945 byl jsem se skupinou chlapců v Turnově, kde jsme si chtěli opatřit zbraně, ale byli jsme překvapeni oddílem SS a museli se stáhnout zpět do Mladé Boleslavi.*“

Jaroslav Bezstarosta byl k tzv. policejnímu oddílu přiřazen již při utvoření RG. Následující dny odjel s policejním oddílem do Liberce za účelem výkonu policejní služby. Jeho činnost spočívala v hledání říšských příslušníků a funkcionářů SdP a NSDAP. Na příkaz Rokose začali členové oddílu pátrat po členech organizace Werwolf. Uvedl ale, že on sám nedostal od Rokose povolení k zatýkání.

Vypověděl, že Němci, kteří se ocitli u výslechu v Jablonecké 22, nebyli zatčeni,

²²² Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec.

²²³ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci.*

²²⁴ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Jaroslavem Bezstarostou ze dne 20. července 1945.*

nýbrž zadržení a předvedení před výslechovou komisí z důvodu podání různých informací. Zároveň uvedl, že výslechy prováděl Rokos, bratři Regnerové a další. Při výsleších podle něj nedocházelo s vyslýchanými k hrubému zacházení. Vězni byli údajně využíváni na úklid dvoru budovy v Jablonecké ulici, č. p. 22., k mytí aut a jiných činnostech spojených s údržbou okolí úřadovny.²²⁵ Jaroslav Bezstarosta byl ale podle jiných výpovědí přítomen a aktivně se zúčastnil popravky jednoho z vězňů v Jablonecké ulici 22. Bezstarosta měl být jeden z členů popravčí čety Otty Blasiho.

Dalším důležitým členem Rokosovy skupiny byl Václav Regner. Ten se narodil 21. prosince 1910 v Döbernu (Lužice). Už od roku 1941 se začal angažovat v partyzánském hnutí na Mladoboleslavsku. Už od počátku svého členství měl za úkol získávat zaměstnance firmy ASAP.²²⁶ Po květnových bojích, kdy se partyzánský oddíl přeformoval na revoluční gardu, byl zřízen tzv. policejní oddíl, jehož členem se Václav Regner stal. Samotného Rokose údajně poznal až při květnových akcích v Liberci. Byl znám jako nejbližší Rokosův spolupracovník a zároveň zástupce Rudolfa Rokose.

Jak uvedl ve své výpovědi, oddíl pátral po osobách, jejichž spisy byly uloženy v kartotéce bývalé úřadovny SD. Sám Regner během zatýkání osob neměl možnost sám zadržovat. Podotkl, že jemu samotnému se takový postup nelíbil, protože nikdo neměl žádný průkaz k prokázání oprávnění k zatýkání.²²⁷ Pravděpodobně proto, že před účastí v policejním oddíle pracoval v automobilovém průmyslu, působil během revolučních dní jako správce aut.

Uvedl také, že nikdy nebyl přítomen výslechům jiných členů oddílu. Výslechy, které měl Regner na starost, prý proběhly vždy bez násilí. Hned ovšem dodal, že pokud viděl, že vyslýchaný si slušné zacházení nezasloužil, nezdráhal se použít násilí a vyslýchaného zfackovat.

Regner jakožto zástupce vedoucího Rokose se údajně účastnil veškerých hromadných akcí, které policie a četnictvo vykonávaly. Jak Regner uvedl, o celkové činnosti policejního oddílu neměl údajně tušení.

Také doznal, že se příslušníci často obohacovali nejen o finanční majetek, ale

²²⁵ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Jaroslavem Bezstarostou ze dne 20. července 1945.*

²²⁶ Akciová společnost pro automobilový průmysl. RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce.* Bakalářská práce. Liberec, 2017

²²⁷ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Václavem Regnerem ze dne 27. července 1945.*

také o materiální majetek. „*Veškeré zásoby, které jsou v budově jako mouka, lihoviny, atd. jsme svého času převzali od RG. Já sám jsem nepřinesl domů žádné věci. Jednou sehnali hoši nějaké maso, z kterého Rokos dostal 10 kg darem. Také ostatní si brali maso, avšak o původu tohoto mě není nic známo. Chlapci mě tentokráte žádali, abych spolupodepsal potvrzení, že maso Rokosovi bylo darováno. Nepátral jsem blíže po původu masa a potvrzenku podepsal. Myslím, že tenkrát přinesli maso členové RG z kavárny Winkler.*“²²⁸

U policejního oddílu setrval za příslibu legalizace skupiny, ke které ale nedošlo. Rokos po každé návštěvě plk. Bártika v Praze svým mužům sliboval oficiální existenci skupiny jako bezpečnostního a zpravodajského orgánu při ministerstvu vnitra.²²⁹ Václav Regner byl pravděpodobně stejně jako Jaroslav Bezstarosta osobně přítomen vraždy Blasiho a Benesche. Ačkoliv byli podle dostupných archivních záznamů Regner s Bezstarostou přítomni na popravě obou vězňených, nikdy nedošlo k jejich konfrontaci se spravedlností. Tak tomu bylo kromě Rokose a Malého i u ostatních členů policejního oddílu.

Další důležitou osobou skupiny byl již výše uvedený Karel Smutný. Ačkoliv Smutný nebyl přímo členem oddílu, sehrál v něm významnou roli, hlavně v době, kdy byl Rokos a Fiala zatčeni a oddíl se začal rozpadat. Karel Smutný se narodil 24. dubna 1921 v Liberci. Po dobu okupace pracoval v pražských společnostech jako dělník. Údajně se nijak neúčastnil odbojových bojů. Ve dnech květnové revoluce působil jako dobrovolník u místní liberecké posádky, kde měl údajně spravovat benzinovou stanici, odkud členové čerpali palivo. Stanice měla stát v těsné blízkosti úřadovny policejního oddílu v Jablonecké 22.

V této době se seznámil s některými členy Rokosova oddílu. Údajně se seznámili tak, že Smutný žádal po Rokosovi²³⁰ navrácení odcizené Tatry 75, kterou měl oddíl údajně odcizit z garáže v Sadové ulici jisté pí Heidlové. Při svých stycích se členy

²²⁸ Viz kapitola Vyšetřování Rudolfa Rokose a jeho mužů.

²²⁹ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Václavem Regnerem ze dne 27. července 1945.*

²³⁰ „*Krátce po tom, kdy se můj bývalý manžel s Rokosem seznámil, byl Rokos zatčen a s ním ještě několik lidí...Z jakého důvodu byl Rokos a Moucha (pravděpodobně záměna se jménem Miroslavem Fialou – pozn. autorky) zatčen mně nebylo známo, jen mi jednou manžel vypravoval, že Rokosovi nemohou nic dokázat a sdělil mi, že v domě, kde byl Rokos byla nalezena nějaká zuhelnatělá mrtvola, ale že to jen na Rokose svádějí.*“ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Miroslavou Smutnou ze dne 7. listopadu 1952.*

se dozvěděl, že skupina prováděla hlavně akce k odhalování členů Werwolfů a SS. Domníval se, že je skupina vyslaná ministerstvem vnitra a pověřena zvláštními úkoly.

Podle své výpovědi se Smutný neúmyslně zapojil do skupiny. Údajně za ním jednoho dne přišli čtyři muži s tím, aby je z Liberce odvezl do Prahy za plk. Bartíkem, který je ale nepřijal. Za propuštění Rokose a Fialy se měli přimlouvat u špkt. Pokorného. Zároveň měl Karel Smutný působit jako řidič a odvézt několik členů z Liberce do Mladé Boleslavi. Miroslava Smutná u výslechu v roce 1952 vypověděla: „*Ihned po zatčení Rokose přivedl jednou manžel do našeho bytu asi 8 mužů a říkal mně, že to jsou přátelé Rokose a požádal mně, abych jim dala oběd. V našem bytě se všichni zdrželi jen několik hodin, načež všichni odešli zahradou někam pryč. Manžel odešel současně s nimi.*“²³¹ Později ale bývalá manželka uvedla, že všech osm osob najednou do Mladé Boleslavi její bývalý muž neodvezl. Čtyři z nich údajně u nich ten den přesпали a Karel Smutný je odvezl druhý den ráno.²³²

Samotnému Smutnému se pak na žádost některých Rokosových mužů podařilo s dopomocí dozorce vězeňské stráže dostat až k internovanému Rokosovi, aniž by byli přítomni vyšetřovatelé. Rokosovi podal Smutný informaci o intervenci u Bartíka.²³³

Začal tak s Rokosem spolupracovat. Informoval ho o intervenci zbylých členů a zároveň údajně dostával pokyny, co bylo třeba zařídit. Konal tak proto, neboť se domníval, že se jednalo o poctivé dělníky, kteří chtějí aktivně vykonávat svůj úřad.²³⁴

Karel Smutný od roku 1948 pracoval jako redaktor ve Stráži severu.²³⁵ V době nepřítomnosti hlavního šéfredaktora Josefa Veverky, který ve funkci setrval do roku 1948, vykonával Smutný jeho povinnosti. Pravděpodobně v roce 1952 také zjistil, že je Rudolf Rokos mrtev. Miroslava Smutná vypověděla: „*Ještě si vzpomínám k osobě Rokose, že když byl manžel již zaměstnán ve Stráži severu, že mně jednou řekl, že Rokos je mrtev. Od koho se toto dověděl mi není známo.*“²³⁶ Zda bylo toto tvrzení pravdivé či nikoliv, není známo. Karel Smutný se tedy nepřímo stal součástí Rokosovy skupiny.

²³¹ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Miroslavou Smutnou ze dne 7. listopadu 1952.*

²³² Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Miroslavou Smutnou ze dne 19. listopadu 1952.*

²³³ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Karlem Smutným ze dne 10. února 1953.*

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Stráž severu byl deník Národní fronty v severočeském pohraničí.

²³⁶ Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Miroslavou Smutnou ze dne 7. listopadu 1952.*

Ačkoliv se přímo nepodílel na žádném protiprávním jednání policejního oddílu, měl pravděpodobně částečnou zásluhu na propuštění Rokose a Fialy z vazby.

Podrobnější analýza jednotlivých vydání deníku *Stráž severu* ukázala, že Karel Smutný v deníku pod svým jménem aktivně působil od roku 1948 zřejmě do roku 1950. V prvním roce své činnosti, konkrétně od června 1948, psal hlavně novinové sloupky, které se často zabývaly oslavováním Sovětského svazu. Vzhledem k historickému kontextu doby to není nic neobvyklého. V dalším roce se i nadále zabýval sovětskou propagandou. Psal například zprávy a reportáže o oslavách 1. Máje, informoval o plnění pětiletky. Pravděpodobně i pro své smýšlení byl Karel Smutný pověřen vedením deníku *Stráž severu*. Poté, co byl tehdejší šéfredaktor a sociální demokrat Josef Veverka po únorových změnách 1948 perzekuován a odsouzen²³⁷, vykonával funkci hlavního šéfredaktora právě Karel Smutný.

Karel Smutný byl také autorem výzev čtenářům, kdy čtenáři měli s redakcí sdílet své názory a náměty na zlepšení deníku. V roce 1950 podle průzkumu aktivně nepřispíval svými články do deníku, pravděpodobně působil spíš jako fotograf.²³⁸

Spojujícím a jednotícím prvkem členů Rokosovy skupiny je bezesporu jejich nízký věk. Co ale skutečně vedlo mladé muže k členství ve skupině? Lze se domnívat, že to byla vidina dobrodružství a hrdinství, které představovaly osvobozovací akce. Výraznou motivací jistě byla také moc, kterou při vysídlování drželi ve svých rukou. Velmi často ale docházelo k jejímu zneužití. Svou roli v tom jistě sehrála dynamika skupiny policejního oddílu. Představme si, že někteří členové se ke skupině přidali skutečně proto, aby pomohli „očistit“ severočeské pohraničí, ale pod vlivem jiných, negativně smýšlejících členů mohli jednoduše i oni zneužít své moci.

²³⁷ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Str. 330.

²³⁸ *Stráž severu*, roč. 4.- 6. [viděno 20. 3. 2021], dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/kvcli/periodical/uuid:2cdf4578-ae6c-410f-8152-7089df24c757>

8 Závěr

Nedílnou součástí konce druhé světové války se stala „očista“ pohraničí, kterou realizovaly nejrůznější bezpečnostní formace. Zásadní roli mezi nimi sehrávaly Revoluční gardy, které byly ustanoveny na základě rozhodnutí ministerstva vnitra.

Jejich vznik lze v mnoha ohledech označit za značně živelný a stěží kontrolovatelný. Vedle osob, které se roky podílely na protinacistickém odboji, se k Revolučním gardám přidali i ti, jenž se nejen do té doby na protinacistickém odboji nepodíleli, ale v některých případech s okupanty přímo kolaborovali. Diplomová práce se zabývala aktivitami Revolučních gard na Liberecku, detailně pak činností tzv. policejního oddílu Rudolfa Rokose.

Atmosféra při osvobození v Liberci, bývalém hlavním městě Říšské župy Sudety, byla bezesporu výrazně méně radostná než ve vnitrozemí. Provázela ho mnohdy oprávněná obava původních německých obyvatel. Stejně jako v řadě měst německé říše se i zde celá řada osob rozhodla ukončit svůj život sebevraždou.

Každodenní život zbývajících začal být determinován řadou diskriminačních opatření, která vycházela z velké míry z principu kolektivní viny a byla ovlivňována průběhem tzv. divokého odsunu. Zásadní roli v „očistě“ Liberecka sehrávaly Revoluční gardy Pavla Hložka. Do Liberce dorazily kolem 15. července 1945. Tvořili ji převážně mladí muži z Mladoboleslavska, jejich počet dosáhl až 1 300 mužů. Velitel Revoluční gardy Pavel Hložek, akademický malíř, měl za sebou letitou zkušenost z protinacistického odboje. Původní jádro jeho RG tvořili muži, kteří s ním realizovali řadu odbojových aktivit především v oblasti Jabkenic, Jiváku a Ledců.

Postupně a velmi rychle, a zdá se i živelně, se ke gardě připojily desítky dalších. Mezi ně patřil i Rudolf Rokos, velitel záhy se etabloujícího tzv. policejního oddílu. Hložek očividně přestával velitelský post zvládat a aktivity jeho mužů se vymknuly jeho kontrole. Z původních „ochránců“ se tak poměrně často stali „zločinci“, z nichž měli strach nejen německy mluvící obyvatelé Liberce, ale i čeští civilisté.

Konání revolučních gardistů tak doprovázela řada kriminálních deliktů od krádeží až k vraždám. Jejich činnost znepokojovala i další z bezpečnostních orgánů a dokonce i jednotky Rudé armády. Jejich velitel Lykov několikrát proti RG aktivně zasáhl a tím pravděpodobně zabránil zbytečných ztrátám na životech.

Kriminální činnost Hložkových RG byla spojena především s tzv. policejním oddílem Rudolfa Rokose. Oddíl prováděl zatýkání, zadržování osob, ověřování jejich

totožnosti, domovní prohlídky a jiné policejní úkony. Po zřízení provizorních výslechových místností a vězení docházelo mnohdy z řad členů oddílu k mučení, týrání a trýznění fyzického i psychického charakteru.

Velitel oddílu Rudolf Rokos byl podle archivních pramenů člověk svářlivý, který se nezdráhal k vlastnímu prospěchu využít jakéhokoliv režimu a prostředků, jež mu daný režim nabízel. Rokos se aktivně angažoval v komunistických kruzích v předválečném i poválečném období, během okupace byl podezírán z kolaborantství. V prvních dnech a týdnech se velmi výrazně zapsal do liberecké historie právě svým působením v rámci tzv. policejního oddílu.

Hložek i Rokos a několik dalších byli vyšetřováni, k jejich reálnému potrestání ale nikdy nedošlo. Mnou zpracovávané téma nebylo bezesporu zcela vyčerpáno a lze v něm pokračovat.

9 Použitá literatura

9.1 Prameny

- *Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.* Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=16&r=1945>
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Poměry v Liberci.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva velitelství revoluční gardy v Liberci z 1. června 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Marií Löblovou dne 21. srpna 1945*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Pavlem Hložkem dne 23. července 1945 v Mladé Boleslavi.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Revoluční garda v Liberci – činnost.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Rudolfem Rokosem, 20. července 1945. Úřad Národní bezpečnosti v Liberci.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Curriculum Vitae.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Žádost o začlenění do politicko-zpravodajské oddělení MV – Rudolf Rokos.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol sepsaný s Pavlem Hložkem, 20. července. 1945, Liberec. Úřad národní bezpečnosti v Liberci.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *JUDr. Rudolf Rokos – prověření ze dne 11. června 1948.*

- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Rudolf Rokos – žádost o vydání cestovního pasu.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo národní bezpečnosti č. j. 6000/30389.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zpráva policejnímu ředitelství v Liberci – Jan Schweiringer – 31. května 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Vilémem Perskowitzem.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Protokol Úřadu národní bezpečnosti v Liberci z 20. červencem 1945 sepsaný s Ervínem Hoffmanem.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva státního zastupitelství v Liberci – Konstancie Vulterová.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Policejní oddíl RG v Liberci.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva Krajskému soudnímu oddělení v Liberci.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Výpověď Jana Soukupa.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Zpráva Jana Soukupa ze dne 30. ledna 1953.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zápis o výpovědi s Janem Benátským ze dne 4. prosince 1952.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Liberci – Zpráva o zjišťování totožnosti ze dne 17. prosince 1946.*

- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zápis o výpovědi Josefa Šebka ze dne 31. prosince 1952.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřední záznam z 2. října 1950.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti v Liberci – Rokos a spol. č. j. 10432 ze dne 16. srpna 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti v Liberci – Rokos a spol.- trestní řízení ze dne 24. srpna 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti ve věci Rokos a Fiala – eskorta přepadovým oddílem z Liberce do Prahy ze dne 27. srpna 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti ve věci Rudolf Rokos a spol. – trestní řízení ze dne 2. ledna 1946.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Úřad národní bezpečnosti v Liberci – Krajské soudní oddělení, č. j. 2273/45-II.*
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond S-1688 Liberec. *Ministerstvo vnitra – odbor pro politické zpravodajství v Praze ze dne 9. března 1946.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Jaroslavem Bezstarostou ze dne 20. července 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Václavem Regnerem ze dne 27. července 1945.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Miroslavou Smutnou ze dne 7. listopadu 1952.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Miroslavou Smutnou ze dne 19. listopadu 1952.*
- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Protokol s Karlem Smutným ze dne 10. února 1953.*

- Archiv bezpečnostních složek, fond T/MV. Sg. T-1385 MV. *Zpráva policejnímu ředitelství v Liberci – Jan Schweiringer – 31. května 1945.*
- Stráž severu, roč. 4.- 6. [viděno 20. 3. 2021], dostupné z:
<http://www.digitalniknihovna.cz/kvkli/periodical/uuid:2cdf4578-ae6c-410f-8152-7089df24c757>

9.2 Literatura

- A zapomenuti vejdemo do dějin--: *Němci proti Hitlerovi: životní příběhy německých odpůrců nacismu v Československu*. Přeložil Alena WAGNEROVÁ. Praha: NLN, 2010, 346 s.
- ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (ed.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Duben–srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Středokluky 2011. Dokument č. 39.
- ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 329 s.
- BENDA, Jan. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939 : migrace z okupovaného pohraničí ve druhé republice*. Praha: Karolinum, 2013. 544 s.
- ČERNÝ, Vladimír. *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. Brno 2006, 324 s.
- *Die Geschichte der Organisation Gehlen und des BND 1945–1968: Umriss und Einblicke*, 2013, [online], dostupné z: http://www.uhk-bnd.de/wp-content/uploads/2013/05/UHK-BND_Bd2_online-12.pdf
- FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010, 504 s. Novověk, sv. 9, 508 s.
- HISTORIE MĚSTA JABLONEC NAD NISOU, dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/rocnik-2018/02-2018/rok-1948-na-jablonecku.html>
- KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, str. 384.
- KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, Historie, 660 s.
- KMOCH, Pavel a Kateřina PORTMANN. *Pomsta, nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích: Vengeance of justice? Penal commissions in the Czech lands*. Fontes Nissae = Prameny Nisy. 2011, s. 185-206.
- KOCIAN, Jiří, Jiří PERNES a Oldřich TŮMA. *České průšvihy, aneb, Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989*. Brno: Barrister & Principal, 2004 dotisk, 360 s.
- KOČOVÁ, Kateřina, Zdeněk RADVANOVSKÝ a Jitka SUCHÁ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: UJEP, 2001, 104 s. Juvenilia.

- KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ. *Němečtí antifašisté na Liberecku*. In: ... *I oni byli proti*. Ústí nad Labem 2007. Sborník. S. 307-320.
- KREISINGER, Pavel: *Životní osudy zpravodajského důstojníka brigádního generála Josefa Bártíka*. Diplomová práce, 2011. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2011, 176 s.
- *Krutý krtek* [online], dostupné z: <http://www.krutykrtek.cz/odsunuti.html>
- *LIBEREC:REICHENBERG - architektura na severu Čech*. [online], [viděno 12.03.2021], dostupné z: <https://liberec-reichenberg.net/stavby/karta/nazev/50-vila-otto-goltze>.
- *Liberecká místa paměti*. Katedra historie Technické univerzity v Liberci, dostupné z: <https://pamet-liberec.webnode.at/ulice-jablonecka/>.
- LOUDA, Jiří. *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce. Liberec, 2011, 66 s.
- LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Postavení německy mluvícího obyvatelstva v Liberci*. Rukopis.
- LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Němci v Liberci po druhé světové válce*, in: ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15.
- LOZOVIUKOVÁ, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae = Prameny Nisy, roč. 10, 2009, 119 s.
- LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Násilné činy a „excesy“ spáchané na tzv. státně nespolehlivém obyvatelstvu*. Rukopis.
- LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Poválečný Liberec – město v pohraničí*, s. 18-41, in: PORTMANN, Kateřina a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Život na československých hranicích a jejich překračování v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 321 s.
- MAREK, Jindřich. *Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. Cheb: Svět křídel, 2005, 415 s.
- *Marushka* – aplikace se zdigitalizovanými historickými mapami města Liberce. Dostupné z: <https://marushkapub.liberec.cz>.
- MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst, 518 s.

- MOŤKA, Radek. *Osídlování Liberce po druhé světové válce*. Bakalářská práce. Liberec, 2013, 64 s.
- *Nacionálně motoristický sbor* [online], [viděno 13. 11. 2020], dostupné: <https://www.valka.cz/Nacionalnesocialisticky-motoristicky-sbor-t294>
- *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Severočeské revoluční národní hnutí Pojizeří při ČSBS-SDOP ČR, 2002, 208 s.
- RYKLOVÁ, Nikola. *Pavel Hložek: malíř, partyzán, rudý gardista. Temné stránky z dějin Liberce*. Bakalářská práce. Liberec, 2017, 57 s.
- SLADKÝ, Ondřej. *Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945*. Bakalářská práce. Brno, 2007, 60 s.
- SPEKTRUM ZDRAVÍ, dostupné z: <https://www.spektrumzdravi.cz/academy/burgerova-choroba-thrombangiitis-obliterans>
- STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 366 s. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 41
- STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945*. Praha: Ise, 1996, 231 s.
- ŠTERNOVÁ, Petra. *Vila Otto Goltze.*, In: HALÍK Pavel (ed.), *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha Foibos 2007, 171 s.
- WAGNEROVÁ, Alena, Marie KARSTENOVÁ a Anna ROSOVÁ. *Odsunuté vzpomínky: Z vyprávění mých sudetoněmeckých generačních vrstevníků*. Praha: Prostor, c1993, 132 s. Obzor.

10 Seznam příloh

Příloha 1: Dům, ve kterém bydlel Rudolf Rokos před odchodem do Liberce (Táborská 717, Mladá Boleslav).²³⁹

Příloha 2: Dům, ve kterém bydlel Rudolf Rokos po příchodu do Jablonce nad Nisou (ulice Poštovní 5).²⁴⁰

Příloha 3: Budova bývalé úřadovny v ulici Jablonecká, č. p. 22, Liberec.²⁴¹

Příloha 4: Horská chata Smědava. V její blízkosti byly pohřbeny oběti násilných excesů.²⁴²

Příloha 5: Portrét libereckého antifašisty Rudolfa Rottera.²⁴³

Příloha 6: Stolpersteine v ulici Jablonecká, č. p. 22, Liberec – Otto Goltz, Anna Goltz.²⁴⁴

²³⁹ Vlastní fotografie.

²⁴⁰ Vlastní fotografie.

²⁴¹ Vlastní fotografie.

²⁴² Vlastní fotografie.

²⁴³ Fotografie uložená v Archivu bezpečnostních složek Praha.

²⁴⁴ Vlastní fotografie.

11 Přílohy

Příloha 1: Dům, ve kterém bydlel Rudolf Rokos před odchodem do Liberce (Táborská 717, Mladá Boleslav).

Příloha 2: Dům, ve kterém bydlel Rudolf Rokos po příchodu do Jablonce nad Nisou (ulice Poštovní 5).

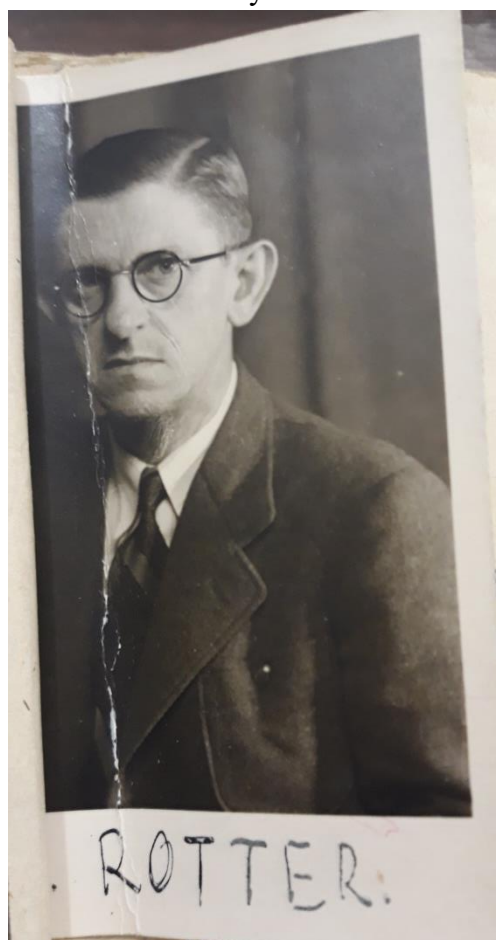
Příloha 3: Budova bývalé úřadovny v ulici Jablonecká, č. p. 22, Liberec.

Příloha 4: Horská chata Smědava. V její blízkosti byly pohřbeny oběti násilných excesů.

Příloha 5: Portrét libereckého antifašisty Rudolfa Rottera.

Příloha 6: Stolpersteine v ulici Jablonecká, č. p. 22, Liberec – Otto Goltz, Anna Goltz

